

Designing and Validating a Model of Aging Education in Iran Based on the Experiences of Germany, The United States, and Japan¹

[DOI: 10.22070/tlr.2025.19802.1689](https://doi.org/10.22070/tlr.2025.19802.1689)

Mohammad Hasan Mirzamohammadi ^{*1}, Majid Darabi ²

1. Professor of the Department of Educational Sciences, Shahed University of Tehran, Tehran, Iran. (Corresponding Author)
Email: mirzamohammadi@shahed.ac.ir
2. Assistant Professor of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Shahed University, Tehran, Iran.
Email: m.darabi@shahed.ac.ir

Abstract

Aim and introduction: Considering the challenges involved in providing education to the elderly and taking into account the characteristics of this demographic group in Iran, effective and developmental interventions can be implemented in the future. By studying geriatric education programs in Iran and other countries, empirical and practical solutions may be developed to inform policymaking and planning aimed at improving the situation for the elderly. The purpose of this research is to identify the dimensions, design, and validation of an aging education model in selected countries (the USA, Germany, Japan, and Iran).

Methodology: This research employed a descriptive approach to examine various aspects of elderly education, including types of programs, program objectives, implementation methods, program content, target populations, program supervisors, and educational formats. The study focused on countries in the Americas, Germany (Europe), and Japan (Asia) to identify key elements of elderly education programs applicable to Iran and other systems. In the first phase, data were collected from textual sources such as books, relevant documents, theses, research studies, journal articles, and various websites through purposive sampling. In the second phase, to validate the proposed model, expert opinions were solicited from specialists in philosophy of education, educational management, and curriculum planning. Data collection tools included questionnaires; qualitative data were analyzed using content analysis, while validation employed a one-sample t-test to develop a model tailored to the target group—the elderly population in Iran—based on the findings.

Finding: Based on the research findings, the dimensions of the aging education system in Iran include goals, principles, programs and content, structure and organization, funding and methods, approaches, forms, and special programs. The goals of aging education are to develop an active lifestyle for the elderly by encouraging participation in educational, recreational, and sports activities; to enhance their involvement in social developments; to create opportunities for older adults to understand the benefits and advantages of regular physical activity; to promote health and activity among older people; to support lifelong learning; to improve their living conditions through education; to help them adapt and cope with an aging society; to strengthen social structures and adapt to economic changes; to use learning as a tool to promote the health and well-being of older adults; to provide personal and job training for starting new life phases; to strengthen personal relationships and foster meaningful friendships; to involve older adults in policymaking, planning, program implementation, and decision-

Received on: 18/11/2024

Revised on: 24/05/2025

Accepted on: 20/07/2025

Research
Article

Vol. 23, No. 1, Serial 43

Spring & Summer

2026

pp: 17-50

1. The Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat

Journal of Training & Learning Researches

Received on: 18/11/2024

Revised on: 24/05/2025

Accepted on: 20/07/2025

Research Article

Vol. 23, No. 1, Serial 43

Spring & Summer

2026

pp: 17-50

making related to their affairs; to support empowerment plans and models based on their participation; to back organizations for older people; to expand educational opportunities; to utilize the potential capacities of older adults for employment; and to promote their rights and dignity.

The principles of geriatric education include freedom from regulations and coercion, integrating new knowledge with previously acquired experiences, promoting autonomy and self-organization, and respecting the dignity of older adults. It emphasizes greater participation and independence, providing education as a form of care and welfare for older adults as a vulnerable population. Geriatric education also aims to create equal opportunities for older individuals, particularly those at risk or facing social inequality, and encompasses all relevant areas of learning. The program and content of geriatric education cover various domains: - Sports (walking, physical activity, etc.) - Nutrition (diet planning, shopping, cooking, etc.) - Medical and health care, including: A) Hygiene principles, prevention, care, and management of accidents and incidents B) Diseases such as digestive issues, urinary tract problems, constipation, and care for bones, joints, and muscle pain - Recreation (studies, cultural activities, art, literature, pottery, gardening, etc.) - Spiritual and psychological aspects (fostering independence and autonomy; addressing depression, anger, anxiety, sadness, distraction, etc.) - Spirituality (prayer, pilgrimage, and related practices) - Social interaction (promoting friendship and communication among older adults) The structure and organization of geriatric education involve strengthening multiple systems within the field, adopting a decentralized approach, developing a unified national strategy, authorizing voluntary geriatric education activities through specialized institutions and local centers, and encouraging the establishment and support of geriatric education centers.

How to finance geriatric education includes a combination of participatory costs from elderly participants, pension funds, insurance policies (both government and private), grants, and assistance from non-governmental organizations, as well as gifts and financial contributions dedicated to geriatric education. Additionally, attracting corporate and organizational social responsibility plays a role—for example, allocating resources such as space for discussions and activities for elderly people in stores, along with government support and assistance. Methods, approaches, forms, and special programs related to aging education include educational opportunities for older adults, such as: 1. Education for the elderly 2. Education about the elderly 3. Education by the elderly. These educational formats may take the form of conferences, workshops, seminars, futures workshops, pilot projects, action plans, and symposia. Education for older adults can also be facilitated through participation in sports, hobbies, recreational, cultural, and voluntary activities, as well as through in-person, correspondence, distance learning, or virtual platforms (e.g., the Internet). The results of validating the exploratory model indicated that the experts involved in the research agreed with the proposed model and confirmed its validity.

Discussion and Conclusions: To implement geriatric education, authorities must consider the dimensions of the geriatric education system in Iran, namely goals, principles, program and content, structure and organization, funding, methods, approaches, forms, and special programs.

Keywords: Aging education, Model, Accreditation.

طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش سالمندی در ایران براساس تجربه‌های کشورهای آلمان، آمریکا و ژاپن^۱

[DOI: 10.22070/tlr.2025.19802.1689](https://doi.org/10.22070/tlr.2025.19802.1689)

محمدحسن میرزامحمدی^{۱*}، مجید دارابی^۲

۱. استاد، گروه علوم تربیتی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

Email: mirzamohammadi@shahed.ac.ir

۲. استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

Email: majid.darabi12@gmail.com

چکیده

تحلیل وضعیت فعلی و دورنمای آتی جمعیت سالمند کشور حاکی از وجود چالش‌ها و مشکلاتی در زمان حاضر و پیچیده‌تر شدن و گسترش معضلات در آینده است و پیش‌بینی می‌شود که سالمندی جمعیت از بزرگ‌ترین چالش‌های فراروی ایران باشد. در این وضعیت، برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی سالمندان اهمیت فراوانی دارد. پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش سالمندی در ایران براساس تجربه‌های کشورهای منتخب انجام شده است. این پژوهش در دو بخش صورت گرفته است. جامعه مورد بررسی در بخش اول جنبه‌های مختلف آموزش سالمندی در کشورهای آمریکا (در قاره آمریکا) آلمان (در قاره اروپا) و ژاپن (در قاره آسیا) است. روش نمونه‌گیری هم نمونه‌گیری هدفمند و اشباع نظری است. در بخش دوم، جامعه آماری شامل صاحب‌نظران و متخصصان در حوزه آموزشی است. روش پژوهش در بخش اول، مطالعه اسناد و مدارک است.

پس از بررسی و تحلیل مبانی نظری پژوهش، چهارچوب مفهومی اولیه طراحی و تدوین گردید. در گام دوم، به منظور تأیید و اعتباریابی الگوی اکتشافی حاصل از مطالعه اسناد و مدارک در کشورهای منتخب، پرسش‌نامه‌ای طراحی شد و دوازده نفر از صاحب‌نظران و متخصصان در حوزه آموزشی آن را تکمیل کردند. براساس نتایج تحقیق، ابعاد نظام آموزش سالمندی در ایران شامل اهداف، اصول، برنامه و محتوا، ساختار و تشکیلات، تأمین بودجه و روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه است. نتایج حاصل از اعتباریابی الگوی اکتشافی نشان‌دهنده این است که صاحب‌نظران شرکت‌کننده در پژوهش با الگوی طراحی شده موافق‌اند و اعتبار آن را تأیید می‌کنند.

واژگان کلیدی: آموزش سالمندی، الگو، اعتباریابی.

نشریه علمی
پژوهش‌های
آموزش و یادگیری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۸

تاریخ اصلاحات: ۱۴۰۴/۰۳/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۹

مقاله پژوهشی

Journal of
Training & Learning
Researches
Vol. 23, No. 1, Serial 43
Spring & Summer
2026

دوره ۲۳، شماره ۱، پیاپی ۴۳
بهار و تابستان ۱۴۰۵
صص: ۵۰-۱۷

۱. این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی است و با استفاده از کمک مالی سازمان تأمین اجتماعی انجام شده است.

مقدمه

میان‌سالی و سالخوردگی است. روند صعودی شاخص سالخوردگی جمعیت ایران بیانگر آن است که دوران بحران پیری در جمعیت ایران چندان دور از انتظار نیست و باید آن را مهم‌ترین چالش پیش‌روی نظام برنامه‌ریزی توسعه و مؤثر بر تمام جنبه‌ها دانست [۲]. تفاوت عمده کشورهای توسعه‌یافته و کشورهای در حال توسعه (نظیر ایران) این است که در حالی که دولت و مردم در کشورهای توسعه‌یافته کاملاً آماده‌اند با چالش ناشی از شمار فزاینده افراد سالمند مواجه شوند، اغلب کشورهای در حال توسعه حتی از این پدیده و گرفتاری‌های بهداشتی، اجتماعی و اقتصادی آن آگاه نیستند [۴].

امروزه با افزایش تعداد سالمندان، طولانی شدن عمر و سپری شدن بخش درخور توجهی از زمان افراد در دوران سوم زندگی، موضوع دوران سالمندی خوب به یکی از مسائل مهم عرصه سیاست‌گذاری تبدیل شده است [۴]. به اعتقاد روان‌شناسان، اگر در این دوران برای سالمندان شرایط مناسبی به وجود آید، می‌توانند تولیدکننده خوبی باشند و در انتقال فرهنگ و تربیت کودکان و جوانان مفید باشند. مسلماً در چنین شرایطی، آنان احساس ارزشمندی خواهند کرد و فرصت‌هایی برای برقراری روابط اجتماعی با دیگران خواهند داشت. در غیر این صورت، احساس پوچی و بی‌حوصلگی خواهند داشت. وجود تعداد روزافزون سالمندان در اکثر کشورها، موجب شده است محققان و اندیشمندان و نیز مقامات دولتی و برنامه‌ریزان اجتماعی توجه بیشتری به این مسئله ابراز کنند و به تدوین برنامه‌ها و وضع مقررات اجتماعی مطلوب‌تری برای آنان همت بگذارند [۵]. خلاصه این خدمات به این شرح است: ایجاد مراکز چندمنظوره سالمندان^۳، خدمات داخل خانه^۴، خدمات مربوط به تعمیر خانه^۵، خدمات مراقبت تلفنی^۶، مراکز

در دهه‌های آغازین قرن بیست و یکم قرار داریم؛ قرنی که در آن، امید به زندگی برای بشر از مرز ۶۶ سالگی عبور کرده و جمعیت جهان نیز به سرعت رو به پیری است [۱]. پیر شدن جمعیت عبارت است از مرحله‌ای که طی آن، افراد سالمند نسبت بیشتری از کل جمعیت را به خود اختصاص می‌دهند [۲]. براساس اعلام دپارتمان امور اجتماعی و اقتصادی دبیرخانه ملل متحد^۱، تعداد افراد سالمند بالای شصت سال در جهان در سال ۲۰۱۷ حدود ۹۶۲ میلیون نفر بوده (۱۱ درصد کل جمعیت جهان)، در حالی که این تعداد در سال ۱۹۸۰ فقط ۳۸۲ میلیون نفر (۸/۶ درصد کل جمعیت جهان) بوده است و پیش‌بینی می‌شود این تعداد در سال ۲۰۵۰ به دو میلیارد و صد میلیون نفر، یعنی ۲۲ درصد از کل جمعیت جهان در آن زمان، برسد. انتظار می‌رود در سال ۲۰۳۰ افراد مسن بالای شصت سال از حیث تعداد، از کودکان زیر ده سال نیز بیشتر شوند (۱/۴۱ میلیارد نفر در مقابل ۱/۳۵ میلیارد نفر) (وزارت اقتصاد^۲، ۲۰۱۷).

«انقلاب خاموش» ناشی از کاهش میزان زادوولد و افزایش طول عمر در سراسر جهان اتفاق افتاده و جمعیت به سرعت در حال پیر شدن است [۲]. همه این واقعیات در حالی جریان دارند که نرخ رشد افراد سالمند در کشورهای در حال توسعه بسیار بیشتر از کشورهای توسعه‌یافته است و ایران نیز از این قاعده مستثنا نیست؛ به طوری که پیش‌بینی می‌شود جمعیت سالمندان بالای شصت سال در ایران از ۷ میلیون و ۱۴۳ هزار نفر (۸/۸ درصد کل جمعیت کشور) در سال ۲۰۱۷ به ۳۰ میلیون و ۵۳ هزار نفر (۳۲/۱ درصد کل جمعیت کشور) در سال ۲۰۵۰ افزایش یابد که در این صورت بزرگ‌ترین گروه سنی کشور را تشکیل خواهد داد [۳]. بنابراین جمعیت ایران دوران جوانی خود را پشت‌سر گذاشته و با روندی صعودی، در حال ورود به

3. Multipurpose Senior Centers
4. Home Services
5. Home Maintenance
6. Telephone Check-in

1. The Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat
2. Department of Economic

البته باید اذعان داشت تحقیقات زیادی در حوزه سالمندی در ایران صورت گرفته که بیشتر در زمینه‌های سلامت و الگوهای مراقبت بهداشتی، کیفیت زندگی، روان‌شناسی، اقتصادی و اجتماعی (بیشتر با تمرکز بر ابعاد طرد و حمایت اجتماعی) بوده‌اند. پژوهش‌های موردی نیز در زمینه الگوهای مراقبتی اجتماع‌محور انجام گرفته که البته این پژوهش‌ها بیشتر بر بُعد فردی سالمندی تأکید داشته‌اند و به بعد اجتماعی کمتر توجه کرده‌اند. سیاست‌گذاری‌ها نیز بیشتر بر ابعاد بهداشت، درمان و اقتصاد سالمندان توجه داشته‌اند [6].

آموزش سالمندان به‌عنوان یکی از ارکان اساسی در ارتقای کیفیت زندگی این گروه سنی، نقش تعیین‌کننده‌ای در افزایش استقلال فردی، مشارکت اجتماعی و انطباق با تغییرات دوران سالمندی دارد. بالاین‌حال، در ایران، به موضوع آموزش سالمندان کمتر توجه شده است. غفلت از این امر موجب تشدید انزوای اجتماعی، کاهش توانایی‌های شناختی و محدودیت دسترسی به فناوری‌های روز شده است. درحالی‌که کشورهای پیشرو در حوزه سالمندی با طراحی برنامه‌های آموزشی متنوع (از سواد دیجیتال تا مهارت‌های زندگی) به سالمندان کمک می‌کنند تا جایگاه فعال‌تری در جامعه داشته باشند، در ایران فقدان چهارچوب مدون آموزشی، نبود نهادهای تخصصی و کمبود منابع آموزشی مناسب، چالش‌های عمیقی ایجاد کرده است. این در حالی است که سرمایه‌گذاری در آموزش سالمندان نه تنها بار اقتصادی خانواده‌ها و نظام سلامت را کاهش می‌دهد، بلکه زمینه‌ساز جامعه‌ای پویا و همه‌شمول خواهد بود.

باتوجه به اینکه افراد سالمند همه مثل هم نیستند و هرکدام از نظر سلامت جسمی، روحی، اجتماعی متفاوت هستند، خدمات آموزشی و غیرآموزشی متنوعی در کشورهای مختلف جهان به‌منظور توانمندسازی و حفظ استقلال و توانایی سالمندان و تأمین مراقبت و خدمات درمانی برای آن‌ها وجود دارد. یکی از خدمات مشترک در اغلب کشورها، سرویس‌های مراقبتی است

نگهداری روزانه مبتنی بر جامعه^۱، مراقبت فرجه‌ای^۲، مراقبت و خدمات درمانی آخر زندگی^۳، واحد مراقبت اورژانسی^۴، مراقبت گروهی^۵، مراقبت بیمارستانی حاد^۶، بخش مراقبت حاد سالمندان^۷، مراقبت تحت حاد^۸، مراقبت توان بخشی^۹، مراقبت ویژه^{۱۰}، بخش مراقبت طولانی و خدمات درمانی تخصصی درازمدت^{۱۱}، مراقبت و خدمات درمانی در فعالیت‌های روزمره زندگی^{۱۲}، مراقبت از راه دور^{۱۳}، مراقبت و درمان در منزل^{۱۴}.

در حال حاضر، سالمندان در ایران بنا به دلایل گوناگون، از قبیل فراهم نبودن زیرساخت‌های تأمین اجتماعی، هزینه‌های روزافزون سلامت سالمندان، نبود پوشش فراگیر بیمه‌ای، خلأ قانونی در حمایت و سامان‌دهی سالمندان، کمبود نیروی انسانی متخصص و متناسب نبودن زیرساخت‌ها با شرایط و نیازهای آن‌ها و...، در نوعی بلا تکلیفی به سر می‌برند [5].

تنها سند جامع در بین اسناد بالادستی در خصوص سالمندان، برنامه ملی تحول نظام سلامت، رفاه و منزلت سالمندان ایران است که در آن بر حمایت از خانواده‌های دارای سالمند نیز تأکید شده، اما به دلیل فقدان ارتباط و هماهنگی بین نهادهای ذی‌ربط، به‌طور کامل به اجرا در نیامده است. بنابراین همان‌گونه که مشهود است، برنامه‌های توسعه در حوزه سالمندی، به‌رغم دیگر کشورها، فقط محدود به ارائه خدمات بهداشتی و بازنشستگی است و الگوهای خانواده‌محور و اجتماع‌محور از اولویت برخوردار نیستند.

1. Community-Based Adult Day Care
2. Respite Care
3. Hospice Care – Palliative Care
4. Emergency Department Care
5. Team Care
6. Acute Hospital Care
7. Acute Geriatric Ward
8. Subacute Care
9. Rehabilitation Ward
10. Critical Care
11. Skilled Nursing Home – Long Term Care
12. Assisted-Living / Non – Skilled Nursing Home
13. Tele Care
14. Home Care

راهگشاست [۱۳].

توانمندسازی سالمندان ایرانی و ارائه برنامه‌های آموزشی به آن‌ها به دلیل شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایران، دارای جنبه‌های متفاوتی است که در نظر گرفتن این تفاوت‌ها برای ارتقای توانمندی و مراقبت بهتر از سالمندان، دارای اهمیت است. همچنین بررسی تجربه‌های کشورهای موفق مختلف در زمینه شکل آموزش، نوع افراد تحت پوشش، چگونگی اجرا، محتوا، نحوه ارائه، مدیریت برنامه‌های آموزش سالمندی و شکل و میزان کنشگری دولت یا مؤسسات و نهادها، ضمن اینکه زمینه توانمندسازی سالمندان را فراهم می‌کند، به اجرای برنامه‌های کارا و اثربخش منجر می‌شود. در این زمینه، تدوین الگویی متناسب با شرایط و بوم کشور می‌تواند بسیار راهگشا باشد. همچنین از آنجا که سازمان‌های تأمین اجتماعی در هر جامعه‌ای به عنوان متولی رسمی و اصلی حمایت از سالمندان شناخته می‌شوند [۵]، به دلیل نقش مهمی که در طی زندگی افراد ایفا می‌کنند، دارای سازوکارهای مختلفی هستند که غنا بخشیدن و گسترده‌تر کردن این سازوکارها ضریب تأثیرگذاری و گستره پوششی آن را وسعت می‌بخشد. یکی از این سازوکارها، ارائه آموزش اثربخش به سالمندان است؛ چراکه با افزایش روزافزون تعداد سالمندان، مشکلات آن‌ها بیشتر می‌شود. در نظر داشتن نیازهای خاص این دوران و توجه به کیفیت زندگی سالمندان امر مهمی است که عمدتاً از آن غفلت شده است. با آگاهی از نیازهای واقعی این قشر آسیب‌پذیر، می‌توان به برنامه‌ریزان در انجام مداخلات مؤثر یاری رساند.

❖ سالمندان جزو گروه‌های هدف و آسیب‌پذیر جامعه هستند که بخشی از برنامه‌ها و خدمات رفاهی به این گروه معطوف است. کشور ایران با رشد جمعیت سالمند روبه‌روست. بنابراین ضروری است که سیاست‌ها و برنامه‌ها، به‌خصوص برنامه‌های آموزشی برای سالمندان، متناسب با انتقال جمعیتی مذکور بازننگری و اصلاح شوند.

که تمرکز آن بر ترویج سیاست جهانی سالمند شدن در محل اقامت و ارائه خدمات مناسب به سالمندانی است که دارای سطوح مختلفی از وابستگی هستند. این امر می‌تواند به جلوگیری از فرستادن دائمی سالمندان به مراکز مراقبتی طولانی‌مدت، کاهش هزینه‌ها و ارائه خدمات کاملاً تخصصی برای بهبود کیفیت زندگی و استقلال و حفظ سالمند در خانواده و جامعه منجر شود. پژوهش‌های انجام شده معرف این نکته‌اند که در این شرایط، برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی سالمندان اهمیت فراوانی دارند. براساس پژوهش‌های حسن زاده (۲۰۱۸) [۷] و ساریانی (۲۰۱۶) [۸]، شرکت در دوره‌های آموزشی علاوه بر تأثیرات روانی مثبت، توانسته است احساسات منفی (همچون احساس تنهایی یا علائم افسردگی) را نیز در سالمندان کاهش دهد. همچنین براساس پژوهش حسن زاده (۱۳۸۷)، آموزش سالمندان در زمینه‌های مختلف نقش مهمی در کنترل بیماری‌ها و معلولیت‌ها و پیشگیری از آن‌ها، کمک به بهداشت روان و حضور فعال سالمندان در جامعه دارد. بنابراین انواع برنامه‌های آموزشی به منظور پاسخ‌گویی به نیازها و علایق سالمندان و افزایش کیفیت زندگی آنان در سراسر جهان ارائه می‌شود که معروف‌ترین آن‌ها برنامه‌های دانشگاه‌های ویژه نسل سوم (U3A)^۱ است. دانشگاه‌های دوستدار سالمند^۲ [۹] و سازمان‌های مردم‌نهاد^۳ نیز از دیگر مراکزی هستند که در این زمینه در حال فعالیت اند [۱۱].

برای سالمندان، بسته به شرایط فرد، نوع مشکل، امکانات در دسترس و...، برنامه‌های آموزشی مختلفی طراحی شده است. تأثیر این برنامه‌های آموزشی در جوامع، گروه‌ها و افراد مختلف یکسان و برابر نیست و لازم است برنامه‌های آموزشی مناسب و متناسبی طراحی شود که موجب ارتقای رفتار فرد می‌شود [۱۲] و در این زمینه، بهره‌گیری از تجربه‌ها و برنامه‌های جوامع مختلف برای طراحی برنامه‌های جدید آموزشی بسیار

1. University of the Third Age
2. Age Friendly Universities
3. NGOs

آموزشی متناسب با نیازهای خاص سالمندان با بهره‌گیری از تجربیات موفق کشورهای آمریکا، آلمان و ژاپن است. انتخاب این سه کشور به معنای تقلید کامل از مدل‌های آن‌ها نیست، بلکه به دلیل بهره‌گیری از تجربیات متنوع و موفق آن‌ها در حوزه آموزش سالمندان است. هریک از این کشورها نماینده سه قاره متفاوت با نظام‌های اقتصادی - اجتماعی متمایز هستند: آلمان با سیاست‌های پیشرفته رفاهی و برنامه‌هایی مانند «یادگیری در سنین بالا»، آمریکا با رویکرد غیرمتمرکز و مشارکت گسترده بخش خصوصی در آموزش سالمندان و ژاپن با مدل جامعه‌گرایانه و برنامه‌های بین‌نسلی مانند «ایکیگای» (Ikigai). این تنوع به ما امکان می‌دهد تا با در نظر گرفتن شرایط بومی ایران، از جمله ساختار خانواده، ارزش‌های فرهنگی و محدودیت‌های اقتصادی، الگویی ترکیبی و انعطاف‌پذیر طراحی کنیم. البته روشن است که هر الگویی نیازمند بومی‌سازی و تطبیق با ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ایران است تا بتواند به صورت کارآمد اجرایی شود. بنابراین مطالعه این تجارب نه برای کپی‌برداری، بلکه برای الهام‌گیری و اصلاح رویکردهای موجود در راستای طراحی یک نظام آموزشی مناسب برای سالمندان در ایران است.

الگوی طراحی شده از نظر خبرگان موضوع اعتباریابی شده است. بنابراین محققان بر آن‌اند که به جای اجرای دوره‌های آموزشی پراکنده و سلیقه‌ای که اثربخشی آن‌ها و تأثیرشان در کاهش هزینه‌ها محل شبهه و بدبینی اغلب مسئولان است، با نگاهی علمی و آکادمیک و نیز بهره‌گیری از برنامه‌های آموزش سالمندی در کشورهای منتخب، نظام آموزش سالمندی را برای افراد سالمند طراحی کنند. براین اساس هدف پژوهش در ابتدا شناسایی ابعاد الگوی آموزش سالمندی در کشورهای منتخب (آمریکا، آلمان، ژاپن و ایران) و سپس طراحی و اعتباریابی الگوی آموزش سالمندی در ایران براساس تجربه‌های کشورهای منتخب است.

❖ روند افزایش جمعیت سالمندان، صنعتی شدن و کم‌رنگ شدن توجه به این اقشار می‌تواند در ایجاد یا تسریع اختلالات جسمی و روان‌شناختی تأثیرگذار باشد. ارزیابی و تدوین برنامه‌های مراقبتی و آموزشی جوامع متناسب با نیازهای سالمندان می‌تواند در ارتقای سلامت آن‌ها مفید واقع گردد و همچنین در کاهش هزینه‌های سالمندان مفید باشد.

❖ از راهکارهای جهانی موفق در توانمندسازی سالمندان، تأسیس مراکز و دانشگاه‌های آموزشی یا برگزاری کارگاه‌های آموزشی ویژه سالمندان است. آموزش در حوزه‌های مختلف (تغذیه، سلامت روان، سلامت ذهن، فعالیت بدنی و مشکلات شایع دوران سالمندی) صورت می‌گیرد.

❖ استفاده از تجارب موفق کشورهای قبلاً سالمندی جمعیت را تجربه کرده‌اند، در زمینه برنامه‌های سالمندی برای سالمندان، می‌تواند برای سیاست‌گذاران مفید واقع شود.

❖ با اعتقاد به اینکه منابع مصروف در آموزش نوعی سرمایه‌گذاری است، می‌توان ادعا کرد توانمندسازی سالمندان در ابعاد مختلف جسمی، بهداشتی، روانی و... می‌تواند به کاهش هزینه‌ها (به‌خصوص در بُعد بهداشت و درمان) منجر شود، با این شرط که کم‌وکیف این نوع آموزش از مرحله طراحی تا اجرا و ارزشیابی، به شکل علمی و منطبق با تجربه‌ها و نظریه‌های علمی صورت گیرد.

بنابراین با توجه به افزایش امید به زندگی و پیر شدن جمعیت و چالش‌های جدی آن و پیش‌بینی اینکه تا سال ۲۰۵۰ جمعیت سالمندان بالای شصت سال به ۳۰ میلیون نفر می‌رسد (۳۲/۱ درصد از کل جمعیت)، این تغییرات جمعیتی نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مناسب برای مدیریت خدمات و مراقبت‌های سالمندان است و بی‌توجهی به این مسئله می‌تواند به مشکلات اقتصادی و اجتماعی جدی منجر شود.

تمرکز این تحقیق بر طراحی و اجرای برنامه‌های

روشن‌شناسی پژوهش

شامل کتب و اسناد مربوط به موضوع، پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های انجام‌شده، مقالات مندرج در مجلات، سایت‌های مختلف اینترنتی و...، به صورت نمونه‌گیری هدفمند جمع‌آوری شد و براین اساس الگوی مفهومی تحقیق طراحی گردید. در بخش دوم و برای اعتباریابی الگو، به صورت هدفمند از نظرات خبرگان موضوع در رشته‌های مرتبط با موضوع استفاده شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها فیش‌برداری، در بخش کیفی تحلیل محتوا و در بخش اعتباریابی آزمون تی تک نمونه‌ای بود تا براساس نتایج، الگویی برای گروه هدف (یعنی سالمندان در ایران) طراحی شود.

یافته‌های پژوهش

ابعاد الگوی آموزش سالمندی در کشورهای منتخب (آمریکا، آلمان و ژاپن) و ایران شامل اهداف و اصول، برنامه و محتوا، ساختار و تشکیلات، چگونگی تأمین هزینه اجرای آموزش، روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه مرتبط با آموزش سالمندی در کشورهای منتخب و ایران است.

۱. اهداف و اصول آموزش‌های سالمندی

الف) اهداف و اصول آموزش‌های سالمندی در آلمان: تعداد بیشتری از مراکز آموزشی و سازمان‌ها را در سراسر کشور به ارائه پیشنهادها و آموزش تکمیلی برای سالمندان تشویق کند.^۱ رویکردهای مناسب و مبتنی بر تجربه را در این زمینه توسعه دهد و گسترش دهد.^۲ از طریق آموزش و توانمندسازی، افراد و داوطلبان را برای انجام وظایف جدید در کار با سالمندان آماده کند. تغییرات مؤسسات و سازمان‌های مرتبط در این زمینه را همراهی و حمایت کند.^۳

باتوجه به مسائل و چالش‌های موجود در آموزش سالمندان و با در نظر گرفتن ویژگی‌های گروه مذکور و نیز به منظور مداخلات و اقدامات توسعه‌ای و مؤثر در آینده، مطالعه برنامه‌های آموزش سالمندی در کشورهای دیگر می‌تواند به ارائه راهکارهای تجربی و عملیاتی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای بهبود وضعیت سالمندان منجر شود. از این رو در این پژوهش به صورت هدفمند با رویکردی توصیفی به مطالعه جنبه‌های مختلف آموزش سالمندی (از جمله انواع برنامه‌ها، اهداف آن‌ها، شکل اجرا و محتوای آن‌ها، نوع افراد تحت پوشش، متولیان برنامه‌ها، شکل آموزش و...) در کشورهای آمریکا، آلمان و ژاپن پرداخته شد تا عناصر برنامه‌های آموزش سالمندی در ایران و دیگر نظام‌ها مشخص شود. دلیل انتخاب این کشورها به این قرار است: آلمان به دلیل اینکه از پیشگامان سیاست‌های اجتماعی و بازنشستگی است و مدل رفاه اجتماعی پیشرفته‌ای دارد، آمریکا به دلیل سیاست‌های غیرمتمرکز و مدل بازارمحور با مشارکت گسترده بخش خصوصی آن و ژاپن به دلیل اینکه از پیرترین کشورهای جهان است و سیاست‌های پیشرفته‌ای در زمینه فعالیت‌های سالمندی، اشتغال سالمندان، آموزش بین‌نسلی، مدل جامعه‌گرایی و تأکید بر خانواده دارد. این تنوع امکان طراحی الگوی ترکیبی مناسبی را فراهم می‌آورد که قابلیت تطبیق با شرایط مختلف را دارد. علاوه بر این، هر یک از این سه کشور در آموزش سالمندان پیشرو هستند: آلمان با برنامه‌های گسترده‌ای به نام «یادگیری در سنین بالا»، آمریکا با شبکه گسترده غیرمتمرکز با هزاران دوره آموزشی و ژاپن با طرح‌هایی مانند «ایکیکای» (Ikigai) و فعالیت گسترده مراکز آموزشی برای سالمندان. بنابراین این سه کشور به دلیل سابقه، تنوع مدل‌ها و موفقیت‌های اثبات‌شده در آموزش سالمندان انتخاب شده‌اند و تجارب آن‌ها می‌تواند به طراحی یک الگوی جامع و کارآمد بینجامد.

داده‌های پژوهش در مرحله اول از جامعه منتنی،

1. Reaching more Communities with these Offers for Further Education
2. Preparing the Professionals as Well as the Volunteers for new Tasks and Methods in the Work with the Elderly
3. Accompany Changes in the Institutions

(خودمختاری، خودسازمان‌دهی، مشارکت و استقلال بیشتر در دوران سالمندی).

در حال حاضر، آموزش سالمندان دربرگیرنده همه حوزه‌هاست. فراتر از شرایط زندگی یک فرد، برنامه‌ها و مفاهیم زندگی ترسیم و بررسی می‌شوند و سپس در متن تحولات زندگی روزمره قرار می‌گیرند. افراد مشارکت‌کننده در این یادگیری به‌طور فعال در گروه‌هایی متشکل از افرادی با سنین یکسان یا متفاوت حضور می‌یابند.

ب) اهداف و اصول آموزش‌های سالمندی در آمریکا: اهداف ارتقای سلامت سالمندان آمریکایی عبارت‌اند از: ۱. دسترسی به هدف کاهش رفتارهای پرخطر برای سلامت؛ ۲. افزایش فرصت برای همه سالمندان به‌منظور درک سودمندی و مزایای فعالیت جسمی منظم؛ ۳. تشویق ایالت‌های مختلف به برنامه‌ریزی برای ارتقای سلامت سالمندان مقیم در هر ایالت [۲۳].

البته اهداف دوره‌ها و مؤسسات دخیل در این موضوع متفاوت است؛ مثلاً اهداف برنامه‌خبرنگاران سالمند در آمریکا عبارت‌اند از: ۱. شنیده شدن صدای سالمندان و مطرح شدن وقایع از منظر این گروه؛ ۲. ایجاد رسانه‌ای که برای همه سنین مفید باشد و بیش از آنکه به شکاف و تضاد توجه کند، به دنبال روشنگری امور از منظر عقل و خرد باشد. این وبگاه همواره تلاش می‌کند مشارکت افراد سالمند را برای اشتراک‌گذاری تجربیات زندگی خود جلب کند و از این طریق به بهبود وضعیت زندگی این جمعیت کمک کند. اهداف مؤسسه یادگیری طول عمر (LLIs) دسترسی به آموزش عالی برای یادگیرندگان بزرگ‌سال و ایجاد یک جامعه یادگیری هم‌تا (مشارکتی) است. سازمان «او‌آسیس» در سال ۱۹۸۲ تأسیس شد تا به بزرگ‌سالان پنجاه ساله و بالاتر، فرصت‌هایی را برای سالم و فعال ماندن در جوامع خود ارائه دهد [۱۵].

ج) اهداف و اصول آموزش‌های سالمندی در ژاپن: آموزش سالمندان و بزرگ‌سالان در ژاپن بخشی از طرح

اهدافی در سطح جامعه نیز وجود دارد: نشان دادن توانمندی‌ها و توانایی‌های افراد سالمند به عموم مردم؛ حمایت از خلاقیت و تجارب افراد سالمند و توانایی‌های آن‌ها برای ابتکارها و پروژه‌های محلی؛ گسترش پروژه‌های تعاملی میان نسل‌ها و فرهنگ‌ها؛ بهبود ارائه خدمات و پشتیبانی از سالمندان نیازمند.

در سطح فردی این اهداف وجود دارد: حمایت از مشارکت‌های شهروندی و خودسازمان‌دهی سالمندان؛ حمایت از یادگیری مادام‌العمر؛ کمک به خلاقیت سالمندان و تمایل آنان برای شکل‌دهی؛ حمایت و راه‌اندازی نشست‌های بین‌نسلی و بین‌فرهنگی؛ بهبود امنیت تأمین مواد و اقلام فردی [۱۴].

آموزش سالمندان در آلمان مراحل مختلفی را با اهداف متفاوت پشت‌سر گذاشته است:

دهه ۱۹۶۰، آموزش برای افراد سالخورده به‌شکل مراقبت و رفاه (افراد سالخورده به‌عنوان یک گروه جمعیتی نیازمند در نظر گرفته می‌شدند)؛

دهه ۱۹۷۰، آموزش برای ایجاد فرصت‌های برابر برای سالمندان محروم جامعه؛

دهه ۱۹۷۰، آموزش برای ایجاد فرصت‌های برابر برای افراد مسن در معرض خطر و در معرض نابرابری در جامعه؛

دهه ۱۹۸۰، آموزش برای شهروندان مسن (تمرکز بر افراد مسن و تبدیل این حوزه آموزشی به بخش دائمی آموزش بزرگ‌سالان)؛

دهه ۱۹۹۰، تغییر در الگوی آموزش برای سالمندان

1. To Show the Competences and Abilities of the Elderly to the Public
2. To Support Creativity and Experiences of the Elderly in their Potentials for Local Initiatives and Projects
3. To Extend Intergenerative and Intercultural Projects,
4. To Improve the Offers for Seniors in the Need of Help
5. Supporting Civil Engagement and Self Organization of the Elderly
6. Supporting of Lifelong Learning
7. Assisting Seniors in their Creativity and there Willingness for Shaping
8. Supporting and Initiating intergenerational and Intercultural Meeting
9. Improving the Individual Security of Supplies

پیشگیری مراقبتی رایج شده است که در آن هدف پیش فرض سیاست‌های رفاهی، «سالمندان سالم» هستند. یادگیری ابزاری برای پیشبرد سلامت و رفاه سالمندان است [۱۸]. آموزش سالمندان ازسوی وزارت آموزش و پرورش در مدارس ابتدایی و متوسطه حمایت می‌شود تا آگاهی از تأثیر پیری جمعیت در جامعه ژاپن افزایش یابد [۱۹]. هدف وزارت آموزش و پرورش ژاپن ایجاد جامعه‌ای یادگیرنده است که در آن افراد در هر مرحله‌ای از زندگی بتوانند یاد بگیرند، به‌طور آزاد فرصت‌های مختلف تحصیلی را انتخاب و در آن شرکت کنند و نتایج یادگیری‌شان نیز به‌طور مناسبی ارزیابی شود. مسئولان ژاپن می‌خواهند مفهوم تعهد به یادگیری در طول زندگی را ترویج دهند و برای آنانی که بدون مدرک تحصیلی مدرسه را ترک کرده‌اند، مسیرهای متفاوتی را برای کسب مدرک تحصیلی ایجاد کنند [۲۰]. هدف از طرح فراگیر یادگیری مادام‌العمر، هم آموزش‌های شخصی و هم آموزش‌های شغلی برای آغاز دوره‌ای جدید در زندگی است. تقویت ارتباط شخصی با دیگران، یافتن دوستان جدید و داشتن زندگی بامعنا در دوران پیری، از مواردی است که به‌عنوان انگیزه افراد برای شرکت در طرح فراگیر یادگیری مادام‌العمر اعلام شده است [۱۶]. زیربنای برنامه‌های آموزش اجتماعی، قانون آموزش اجتماعی (از سال ۱۹۴۹ تاکنون) است. در سال ۱۹۹۰، قانون تسهیل یادگیری مادام‌العمر تصویب شد و به نقش استان‌ها در گسترش یادگیری مردم تا آخر عمر توجه کرد. مراکز یادگیری مادام‌العمر نیز به‌عنوان مراکز یادگیری آنان در نظر گرفته شد. یادگیری مادام‌العمر به آموزش عالی سالمندان نیز توجه دارد که از قبل هدف اصلی آموزش اجتماعی نبوده است [۱۸].

د) اهداف و اصول آموزش‌های سالمندی در ایران: در سند ملی ارتقای سلامت، رفاه و منزلت سالمندان ایران در خصوص آموزش و تأمین نیروی انسانی برای سالمندی این گونه آمده است: ۱. معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی باید مورد

فراگیر یادگیری مادام‌العمر محسوب می‌شود که سیاست کلی این کشور در دو دهه اخیر بوده است. ایفای نقش فعال برای هر فرد در عصر فناوری و تحولات شتابان جهانی مستلزم تداوم دوران آموزشی وی در سرتاسر عمر است. براساس سیاست کلی، همه شهروندان باید این امکان را داشته باشند که آموزش را در سراسر حیات خود در همه شرایط و مکان‌ها ادامه دهند و مهم‌تر اینکه بتوانند از نتیجه این آموزش در بهبود شرایط زندگی خود استفاده کنند [۱۶].

یادگیری در طول عمر می‌تواند ژاپن را در تطبیق و مقابله با جامعه پیرشونده، بهبود ساخت اجتماعی و سازگاری با تغییرات اقتصادی یاری رساند. با کمک به سالمندان در توسعه حس هدفمندی و معنا دادن به زندگی‌شان پس از بازنشستگی، نیازهای فیزیکی مراقبت از این گروه به حداقل می‌رسد. درگیر شدن در فعالیت‌های یادگیری مادام‌العمر یکی از راه‌های دستیابی به این هدف است. آموزش اجتماعی که یکی از مؤلفه‌های یادگیری مادام‌العمر است، به‌عنوان وسیله‌ای برای حفظ و توسعه سنت‌ها و فرهنگ ژاپنی در نظر گرفته شده است. تغییر مداوم شرایط اجتماعی و اقتصادی و نیاز به کسب دانش و مهارت‌های جدید برای همگام شدن با این تغییرات، نیاز به یادگیری مادام‌العمر در ژاپن را نیز تشدید کرده است. مدیران ژاپنی ترویج یادگیری طول عمر را برای اصلاح اثرات مضر تمرکز بیش‌ازحد جامعه‌شان بر مدارک تحصیلی، ضروری می‌دانند. سیستم آموزشی به‌گونه‌ای اصلاح می‌شود تا یادگیری را در تمام مراحل زندگی ارتقا دهد و اطمینان حاصل کند که انواع مختلف یادگیری به‌طور مناسب ارزش‌گذاری می‌شوند [۱۷].

دولت ژاپن در تلاش است فرصت‌های یادگیری را در تمام مراحل زندگی فراهم کند. یادگیری مادام‌العمر یکی از راه‌های مقابله با چالش‌های اجتماعی جمعیتی ژاپن است که به‌سرعت در حال پیر شدن هستند. به‌طور سنتی، سیاست وزارت رفاه به سالمندان به‌عنوان افرادی تحت مراقبت و محافظت نگاه می‌کرد، اما اخیراً

و اهداف دوره های مرتبط با آموزش سالمندی اشاره کرد. فلسفه پرستاری سالمندی ایران تربیت افراد با دیدگاه فلسفه اسلام برای تنویر ذهن و ایجاد و حفظ ارزش های انسانی و سجایای اخلاقی با تأکید بر ارزش های زیر در سالمند و خانواده وی است:

رعایت اصول اخلاقی و انسانی، رعایت و حفظ حقوق، حفظ کرامت و شأن انسان، رعایت عدالت در ارائه خدمات، حمایت به منظور فائق آمدن بر ناتوانی و ارتقای سطح کارآمدی و توانمندی، توسعه مهارت خودمراقبتی، حمایت و تقویت خوداتکایی، مشارکت در تصمیم گیری مرتبط با خدمات مراقبتی، تلاش برای تحقق سالمندی سالم و فعال، بهبود مداوم کیفیت خدمات، پیروی از اصول اخلاقی، حرفه ای شدن پرستاران، همکاری بین رشته ای، یادگیری مادام العمر برای ارائه خدمات، پاسخ گویی حرفه ای، شفافیت و صداقت در ارائه خدمات، حفظ سلامت و ایمنی، کسب استقلال و مهارت فراگیر برای ارائه خدمات، جامع نگری و ایجاد شبکه مراقبت و کاهش تبعیض سنی.

رسالت پرستاری سالمندی ایران به این قرار است: حفظ و ارتقای سلامت همه جانبه سالمندان، پیشگیری از بیماری ها و ناتوانی ها با هدف توانمندسازی و بازتوانی سالمندان، ارتقای سالمندی سالم و موفق با گسترش ساختار و زیرساختار تخصصی و ارتقای روند مراقبت های سالمندی و ارائه مدل های نوآورانه مراقبت از سالمندان سالم و سالمندان بیمار [۲۱].

۲. برنامه و محتوای آموزش سالمندی

الف) برنامه و محتوای آموزش سالمندی در آلمان: محتوای آموزش سالمندان در آلمان شامل تمامی ابعاد و حوزه های زندگی است. گروه های داوطلب برای کمک به وضعیت سلامت سالمندان، برنامه های ورزشی (از جمله ژیمناستیک، پیاده روی و یوگا) دارند. «یادگیری زندگی روزمره» یعنی به دست آوردن یا بهبود توانایی فرد برای تسلط و کنترل بر زندگی روزمره خود در

طب سالمندان را در دبیرخانه شورای آموزش پزشکی و تخصصی تشکیل دهد. ۲. معاونت های درمان و آموزشی وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی باید با مشارکت هم برای نیروی کار مرتبط با سلامت سالمندان برنامه ریزی کنند. اداره کل آموزش مداوم جامعه پزشکی باید در تعامل با اداره سلامت سالمندان، برنامه های آموزش مداوم مرتبط با سلامت سالمندان را طراحی کند و با مشارکت دانشگاه های علوم پزشکی، آن ها را اجرا کند. معاونت آموزشی وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی باید با مشارکت اداره سلامت سالمندان، محتوای مرتبط به سلامت سالمندان را در برنامه درسی رشته های مرتبط (مانند پزشکی عمومی، پرستاری و...) وارد کند (پایگاه اطلاع رسانی شورای ملی سالمندان).

در این زمینه به موارد زیر نیز اشاره شده است:

مشارکت سالمندان در سیاست گذاری، برنامه ریزی، اجرای برنامه ها و تصمیم گیری های مربوط به سالمندان در امور خودشان، دسترسی به تسهیلات مالی، خدمات و محصولات تولیدی سالمندان، حمایت از طرح ها و مدل های توانمندسازی مبتنی بر مشارکت سالمندان، حمایت از تشکل های سالمندان، توسعه فرصت های آموزشی برای سالمندان، تعیین ظرفیت های بالقوه سالمندان برای اشتغال، ترویج سیاست های محیط دوستدار سالمند و حمایت از آن، ترویج مهارت آموزی برای مدرسین سالمندان، ترویج تکنولوژی های جدید، آموزشی به منظور کسب دانش و مهارت های جدید، ترجمه و انتقال دانش در حوزه سالمندی، تبیین برنامه های آمادگی بازنشستگی، تأکید بر مهارت آموزی سالمندان، بستر سازی برای ایجاد فضاهای کسب و کار مبتنی بر مهارت بدون توجه به سن، بازننگری سن بازنشستگی، ایمنی و امنیت محیط کار، ایجاد هماهنگی و تعادل بین نسلی در محیط های کار، ایجاد دسترسی به مشاوره اشتغال سالمندان، آمایش فضای کسب و کار و فعالیت های داوطلبانه، افزایش دسترسی فیزیکی و مجازی سالمندان.

درباره اهداف آموزش سالمندی می توان به فلسفه

بازنگری می‌شود [۲۲]. مراقبت طولانی‌مدت در آمریکا شامل مراقبت پزشکی و غیرپزشکی برای افراد دچار بیماری‌های مزمن و ناتوانی است. این خدمات تأمین‌کننده نیازهای بهداشتی و فردی سالمندان است. مدی‌کر خدمات و مراقبت پزشکی ازسوی پرستاران یا مراقبت بهداشتی را پوشش می‌دهد [۲۳]. ۱. برنامه خدمات روزانه برای سالمندان^۱: معمولاً این برنامه برای بزرگ‌سالانی طراحی شده است که اختلال شناختی دارند. این خدمات در ساعاتی که اعضای خانواده یا مراقب دیگری در دسترس نیست، ارائه می‌شود. این خدمات در ساعات کاری و روزهای هفته ارائه می‌شود و ۲۴ ساعته نیست. ۲. مدیریت موردی^۲: در این‌گونه خدمات، متخصصان (پرستار یا مددکار اجتماعی) در مراقبت‌های درازمدت و نظارت بر خدمات ارائه شده به فرد و خانواده‌اش مساعدت می‌کنند. ۳. سیستم پاسخ به فوریت‌ها^۳: کسانی که تنها زندگی می‌کنند، در صورت پیش‌آمدن شرایط ویژه و نیاز به فوریت‌های پزشکی یا انواع دیگر آن، از این سیستم استفاده می‌کنند. ۴. ملاقات دوستانه/ مصاحبت^۴: این خدمت را معمولاً افراد داوطلب برای مصاحبت با افرادی که تنها زندگی می‌کنند، انجام می‌دهند. ۵. مراقبت در منزل/ مراقبت بهداشتی در منزل^۵: این‌ها دو برنامه جداگانه هستند که در یک یا دو مرکز متفاوت انجام می‌شوند. در مراقبت سلامتی، خدماتی چون پرستاری، فیزیوتراپی یا سایر خدمات بهداشتی توصیه شده ازسوی پزشک انجام می‌شود، ولی مراقبت در منزل خدماتی مانند حمام کردن، لباس پوشاندن و گاهی تهیه غذا و رسیدگی به امور خانه را نیز دربرمی‌گیرد. ۶. برنامه‌های غذایی^۶: این برنامه شامل حمل غذا به خانه یا تهیه غذا در خانه سالمند می‌شود. ۷. مراقبت فرجه‌ای^۷: این برنامه برای

موقعیت‌های مختلف. همچنین نحوه استفاده از اینترنت به سالمندان آموزش داده می‌شود. دولت منطقه کاسل دوره‌هایی را با طیف وسیعی از موضوعات ارائه می‌دهد (مانند دوره‌های زبان، دوره‌های کامپیوتر، سلامت، ژیمناستیک، ورزش، سیاست، تاریخ، علوم اجتماعی و...). همچنین دوره‌های ویژه‌ای مانند «سالمندان در جامعه ما» وجود دارد. مهم‌ترین موضوعات به این قرارند: تغییرات اجتماعی، تغییرات فیزیکی، توانایی یادگیری، رشته‌های ورزشی مانند ژیمناستیک، سلامت، زبان، رایانه شخصی و ویدئو، هنرهای مانند نقاشی و مجسمه‌سازی، «سکونت و پیر شدن» و به‌طور کلی موضوعات ورزش، سلامت و تغذیه. به‌علاوه، تک‌سخنرانی‌هایی مانند «مالیات مستمری - قانون جدید درآمد در دوران پیری»، «تناسب‌اندازم، اما چگونه؟ پیشگیری از افتادن در دوران پیری»، «درمان آیورودا»، «ارث» و «امنیت در زندگی روزمره» ارائه می‌شود. مهم‌ترین عناوین آموزش سالمندان در شهر کاسل به شرح زیر است:

بهداشت و تغذیه: ۶۸ درصد؛ آموزش حافظه: ۶۰ درصد؛ هنرها: ۵۸ درصد؛ ارتباطات: ۵۵ درصد؛ حقوق و بازنشستگی: ۵۵ درصد؛ موزه و تئاتر: ۵۳ درصد؛ جامعه: ۵۲ درصد؛ ورزش: ۵۰ درصد؛ معنای زندگی: ۴۸ درصد؛ ادبیات و تئاتر: ۴۷ درصد؛ آمادگی برای بازنشستگی: ۴۵ درصد؛ تاریخ محلی و اطلاعات، اطلاعات خارجی: ۴۰ درصد؛ زبان‌های خارجی: ۳۸ درصد؛ مذهب و فلسفه: ۳۶ درصد؛ تکنیک، کامپیوتر: ۳۰ درصد؛ آموزش کار افتخاری: ۲۶ درصد؛ محیط زیست، اکولوژی: ۲۳ درصد؛ آموزش، روان‌شناسی: ۱۳ درصد؛ خانه‌داری: ۹ درصد؛ صنعت: ۶ درصد؛ ریاضیات، علوم طبیعی: ۴ درصد؛ اخترشناسی، اسطوره‌شناسی: ۴ درصد؛ مرتبط با تجارت: ۳ درصد و موضوعات دیگر: ۱۵ درصد [۱۴].

ب) برنامه و محتوای آموزش سالمندی در آمریکا: آمریکا از معدود کشورهایی است که به تدوین برنامه جامع خدمات سالمندی (که به "in USA +65" معروف است) پرداخته و این برنامه هر پنج سال یک بار

1. Adult Day Services Program
2. Case Managers
3. Emergency Response
4. Friendly Visitor
5. Home Health care/ Home care
6. Meals Programs
7. Respite Care

نیاز خود، خدمات دریافت می‌کند.

۷. سرای سالمندان: برای افرادی است که تنها در خانه یا

در جامعه قادر به زندگی نیستند [۲۳].

سالمندان در ایالات متحده می‌توانند از میان مجموعه‌ای غنی از برنامه‌ها و ارائه‌دهندگان آموزشی، دست به انتخاب بزنند. برخی از این برنامه‌ها فرصت‌های یادگیری را برای بزرگسالان در تمام گروه‌های سنی فراهم می‌کنند و برخی برنامه‌ها منحصراً برای افراد مسن طراحی شده‌اند [۱۵]. یکی از برنامه‌های دیگر خدمات بهداشتی در آمریکا برنامه‌های بهداشت جامعه است. مراکز خدمات بهداشتی مبتنی بر جامعه خصوصی هستند و خدماتی بسیار باکیفیت و مقرون‌به‌صرفه در حوزه مراقبت بهداشتی اولیه و پیشگیرانه را برای افرادی که بیمه نیستند، ارائه می‌دهند [۲۳].

ج) برنامه و محتوای آموزش سالمندی در ژاپن: نیازهای یادگیری سالمندان، داده‌های مبتنی بر نظرسنجی و شیوه‌های یادگیری سالمندان از طریق مرور زندگی آن‌ها و تشخیص نیازهای یادگیری سالمندان، از گام‌های مهم در تولید برنامه‌های یادگیری برای سالمندان است [۲۴].

بازنگری زندگی، یعنی بررسی و ارزیابی عمیق تجربیات زندگی گذشته توسط فرد [۲۵]، بازسازی شبکه اجتماعی و سیستم حمایت اجتماعی، از دیگر نیازهای حیاتی سالمندان درباره بازنشستگی است. نیازهای یادگیری منحصربه‌فرد سالمندان حول محور ایده «ارتباط / پیوند» است؛ ارتباط با آینده، گذشته، جامعه، نسل جوان و... [۲۶]. حوزه اصلی نیازهای یادگیری در سال‌های آخر زندگی عبارت‌اند از: ۱. یادگیری متمرکز بر مرور زندگی؛ ۲. ارتباط با سایر سالمندان؛ ۳. یادگیری در زمینه علوم انسانی (تاریخ، دین، هنر، ادبیات کلاسیک و...). یادگیری با مرور زندگی یا مرور خاطرات برای سالمندان در ژاپن به تدریج شناخته‌تر می‌شود. این کار نه تنها باعث کاهش درجه زوال عقلی سالمندان می‌شود، بلکه باعث افزایش احساس رضایت از زندگی نیز می‌گردد. علاوه بر آن، آموزش تأثیر فراوانی بر یادگیری

خانواده‌ها امکان فراغت موقت در نگهداری از سالمند عضو خانواده را فراهم می‌کند. امکان ارائه این خدمات در خانه شخصی، مراکز سالمندی روزانه و حتی خانه‌های سالمندی وجود دارد. ۸. مراکز سالمندان^۱: این مراکز خدمات مختلفی (از جمله تغذیه و خدمات اجتماعی و آموزشی) را ارائه می‌دهد و افراد را به مراکز مورد نیاز آن‌ها ارجاع می‌دهد. ۹. خدمات حمل‌ونقل^۲: به فرد کمک می‌کند به مراکز پزشکی، مراکز خرید و سایر خدمات اجتماعی دسترسی پیدا کند.

نوع دیگر تقسیم‌بندی و سطوح خدمات ارائه شده به سالمندان در آمریکا به این قرار است:

۱. خدمات مبتنی بر جامعه^۳: مراکز مراقبت روزانه بزرگسالان، مراکز مراقبت سالمندی، مدیریت مالی، نقل‌وانتقال، غذا روی چرخ^۴، خدمات تلفنی، مدیریت موردی^۵.
۲. مراقبت بهداشتی در منزل^۶: مراقبت و پرستاری حرفه‌ای، خدمات منزل و کمک بهداشتی^۷، کمک در مراقبت فردی، مراقبت فرجه‌ای^۸، ارائه تجهیزات پزشکی، تعمیر منزل و مراقبت پایان عمر^۹.
۳. آپارتمان‌های خصوصی با آشپزخانه و سرویس بهداشتی مخصوص.
۴. خانه‌های دسته‌جمعی برای افرادی که نمی‌توانند به تنهایی زندگی کنند و از سوی دیگر به خانه نیازمندان نیاز ندارند.
۵. زندگی حمایتی^{۱۰}: زندگی و سکونت در آپارتمان شخصی در مجتمع‌های ویژه‌ای که در آن‌ها این افراد برای غذا خوردن دور هم جمع می‌شوند.
۶. مراقبت مستمر در جامعه بازنشستگان^{۱۱}: فرد بسته به

1. Senior Centers
2. Transportation Services
3. Community Based Services
4. Meals on Wheels
5. Case Manager
6. Home Health care
7. Homemaker/Health Aids
8. Respite Care
9. Hospice
10. Assisted Living
11. Continuing Care Retirement Communities

کرد. در کلاس‌های سالمندان، تاریخ، ادبیات، هنر، معنویت و باغبانی محبوبیت دارند [۱۸]. دولت در حال حاضر از طریق کوهمینکان، از تعدادی برنامه حمایت می‌کند که هدف آن‌ها ترویج آموزش مداوم در میان سالمندان است [۲۸]. باغبانی، بهداشت و رفاه^{۱۲}، مطالعات فرهنگی^{۱۳}، سفالگری^{۱۴} و آموزش عمومی^{۱۵} در این برنامه‌ها گنجانده شده است. در دوره تکمیلی نیز دروس تاریخ، فعالیت‌های محلی^{۱۶}، بهداشت و رفاه برگزار می‌شود [۱۸].

د) برنامه و محتوای آموزش سالمندی در ایران: بیشتر برنامه‌های آموزشی به آموزش بهداشت و ارتقای سطح آگاهی سالمندان در این زمینه‌ها اختصاص دارد: ۱. برنامه‌های تغییر فردی و شخصی که طی آن، فرایند آموزش به صورت خودگردان از سوی خود فرد طرح‌ریزی و دنبال می‌شود و مبتنی بر اهداف شخصی است و در نهایت، خود فرد به ارزیابی تغییرات صورت گرفته در خود می‌پردازد. ۲. برنامه آموزشی (یا درسی) که رایج‌ترین شکل برنامه‌هاست و به طور سنتی، فرد/ مؤسسه آموزشی، محتوای مطالب، روش تدریس و ارزیابی نهایی را به عهده می‌گیرد. ۳. برنامه اجتماعی که اشاره دارد به برنامه‌هایی که در سطح محلات و جوامع اجرا می‌شوند و تعدادی زیادی از افراد و مواد آموزشی آگاهی‌بخش در سطح کلان را دربرمی‌گیرند (مثل برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد) [۲۹].

دانشگاه علمی کاربردی دوره‌های کاردانی حرفه‌ای را برای معلولین و سالمندان طراحی کرده است و در واحد علمی کاربردی آسایشگاه معلولین و سالمندان کهریزک این دوره‌ها اجرا می‌شوند. عناوین این دوره‌ها به این شرح است: ۱. کاردانی حرفه‌ای تربیت بدنی - مربی‌گری ورزش سالمندان؛ ۲. کاردانی حرفه‌ای مددکاری اجتماعی - مراقبت سالمندان؛ ۳. کارشناسی حرفه‌ای

سالمندان دارد. برای مثال، در استان شیمانه، یک کتابخانه محلی، اتاقی برای مرور زندگی با تصاویر گذشته و روش روایت داستان‌گونه وجود دارد. تماشای فیلم‌های قدیمی و گفت‌وگو درباره آن‌ها یکی از تمرین‌های یادگیری سالمندان با مرور زندگی است. در دانشگاه سنپور استان اوساکا^۱، روش‌های متعددی از طریق یادگیری برای برقراری پیوندهای دوستی جدید میان سالمندان وجود داشته و همچنان وجود دارد؛ از جمله این روش‌ها می‌توان به دوره‌های دیدوبازدید مستمر دانشجویان^۲، جشنواره دانشگاه^۳، سفرهای تفریحی مشترک^۴ و سیستم مدیریت کلاس^۵ اشاره کرد که به عنوان مکانیسمی برای برقراری ارتباطات اجتماعی استفاده می‌شود. در کلاس‌های سالمندان، دروسی مانند ادبیات، تاریخ، متون کلاسیک و مذهب برای دانشجویان سالمند به طور منحصربه‌فردی مهم و جذاب هستند [۱۸]. نظرسنجی انستیتوی ملی تحقیقات آموزشی ژاپن نشان می‌دهد که ارتقای دانش، مهارت، تکنیک‌های حرفه‌ای، ترویج خوشبختی، سلامتی و دوستی، به عنوان فعالیت‌های یادگیری، برای بزرگسالان ژاپنی اولویت دارند. در اینجا اشاره شده است که بزرگسالان مسن‌تر ترجیح می‌دهند در فعالیت‌های توسعه شخصی مانند سرگرمی‌ها و فعالیت‌های فرهنگی شرکت کنند [۱۷].

قبل از وضع قانون رفاه سالمندان، آموزش‌ها شامل آموزش بهداشت و تربیت متخصص، مشاوره بهداشتی، رعایت اصول بهداشتی، توان بخشی جسمی، ویزیت در منزل، راهنمایی بیمار و بیمه درمانی کامل بود [۲۷]. از جمله موضوعات اصلی کلاس‌های سالمندان می‌توان به ادبیات کلاسیک^۶، هنر^۷، باغبانی^۸، ورزش سالمندان^۹، موضوعات اجتماعی^{۱۰}، مسائل بهداشتی^{۱۱} و... اشاره

1. Osaka
2. Reunion System
3. College Festival
4. Excursion
5. College Festival, Excursion, Class Management System
6. Classics
7. Arts
8. Gardening
9. Senior Sports
10. Social Issues

11. Health Issues
12. health and Welfare
13. Cultural Studies
14. Pottery
15. General Education
16. Community Activities

مدیریت سلامت - خانواده و مراقبت سالمندان. دروس دوره پرستاری سالمندی ایران عبارت‌اند از: دستگاه‌های اطلاع‌رسانی پزشکی؛ آمار و روش تحقیق پیشرفته. دروس اختصاصی اجباری عبارت‌اند از: اخلاق، قانون و روابط حرفه‌ای؛ نظریه‌ها، الگوها و کاربرد آن‌ها در پرستاری سالمندی؛ مدیریت و رهبری در عرصه‌های پرستاری سالمندی؛ روش‌های آموزش به سالمندان سالم و سالمندان ناتوان؛ کاربرد اپیدمیولوژی در پرستاری سالمندی؛ بررسی وضعیت سلامت مددجوی سالمند؛ مراقبت‌های پرستاری در دارودرمانی سالمندی؛ سالمندی سالم و فعال؛ پرستاری سالمندی؛ بیماری‌ها و اختلالات جسمی و عملکردی؛ پرستاری سالمندی؛ وضعیت روان‌شناختی، بیماری‌ها و اختلالات روانی؛ پرستاری سالمندی (جنبه‌های اجتماعی دوره)؛ ساختارها و سیستم‌های مراقبتی ویژه سالمندی؛ پایان‌نامه دروس اختیاری اختصاصی (براساس موضوع پایان‌نامه) مراقبت در منزل؛ مراقبت تسکینی؛ طب مکمل و جایگزین؛ سلامت از راه دور.

سرفصل‌های دوره سالمندی عبارت‌اند از: مراقبت از سالمند؛ ارزیابی سلامت در سالمند؛ پدیده پلی‌فارماسی؛ سالمندان CVA (سکته مغزی)؛ سالمندان اختلالات قلبی عروقی، پارکینسون، زخم بستر، توان‌بخشی. سرفصل‌های دوره آموزش مراقبت از سالمند عبارت‌اند از: اخلاق حرفه‌ای؛ کلیات سالمندی؛ بررسی دستگاه‌های بدن؛ بیماری‌ها و آسیب‌های دوران سالمندی؛ مراقبت‌های بهداشتی؛ اورژانس سالمندی، آمادگی جسمانی، ورزش و تمرینات بدنی، تغذیه و رژیم غذایی. سرفصل‌های دوره آموزشی سالمندیار: اختلالات شایع جسمی و عملکردی دوران سالمندی؛ اختلالات شایع روانی دوره سالمندی؛ اخلاق حرفه‌ای؛ اصول مراقبت‌های توان‌بخشی در سالمندی؛ کمک‌های اولیه (فوریت‌های پزشکی)؛ حوادث دوران سالمندی؛ مسائل و مشکلات سالمندان؛ سالمندی سالم و فعال؛ ارجاع و نگهداری و سالمندان در مراکز سالمندیاری.

سرفصل‌های دوره آموزش شیوه زندگی سالم در

سالمندی عبارت‌اند از: ۱. آموزش تغذیه مناسب و داشتن فعالیت بدنی باتوجه‌به توانایی‌های آن‌ها؛ ۲. آموزش در زمینه مراقبت از استخوان‌ها و مفاصل و پیشگیری از ایجاد یا بدتر شدن دردهای عضلانی - اسکلتی مانند کمردرد و پادرد و مشکلات مربوط به مفاصل، اصلاح وضعیت‌های فیزیکی مانند درست نشستن، ایستادن و مراقبت از پاها و پیشگیری از سوانح و حوادث که موجب ناتوانی‌های حرکتی در سالمندان می‌شود؛ ۳. توصیه‌های بهداشتی در خصوص بهداشت دهان و دندان و برخی بیماری‌های دستگاه گوارش و دستگاه ادراری که در سالمندی تشدید می‌شود (مانند یبوست و بی‌اختیاری ادراری و مشکلات مربوط به غده پروستات و مسائل و مشکلات مربوط به زنان و پوکی استخوان)؛ ۴. آموزش بهداشت و سلامت روانی به سالمندان برای کاهش بیماری‌های روانی (مانند اضطراب، دل‌شوره، حواس‌پرتی، عصبانیت، بی‌خوابی، بی‌اشتهایی، زودرنجی و...).

سرفصل‌های دوره آموزش جامع سالمندیاری عبارت‌اند از: روش‌های مراقبت از سلامت سالمندان؛ روش‌های جدید و مختلف مراقبت از سالمند؛ طیف وسیعی از خدمات درمانی و مراقبتی حمایت از افراد سالمند.

سرفصل‌های کارگاه آموزشی جمعیت‌شناسی و بحران سالمندی در ایران عبارت‌اند از: ۱. تاریخچه وضعیت تحولات جمعیتی ایران؛ ۲. مقایسه تطبیقی سیاست‌های جمعیتی ایران و سایر کشورها؛ ۳. ابعاد سیاسی و اقتصادی موضوع جمعیت؛ ۴. چالش‌ها و عوارض سالمندی و تغییر ساختار جمعیتی؛ ۵. مدل تصمیم‌گیری برای فرزندآوری در دو پارادایم الهی و مادی.

سرفصل‌های دوره آموزش مراقبت از سالمند عبارت‌اند از: اخلاق حرفه‌ای؛ مراقبت‌های بهداشتی در سالمندی؛ یک دوره پنجاه ساعته تئوری و عملی کلیات سالمندی؛ اورژانس سالمندی؛ بررسی دستگاه‌های بدن و تغییرات فیزیولوژیک؛ آمادگی جسمانی و تمرینات بدنی در سالمندان؛ بیماری‌ها و آسیب‌های دوران سالمندی؛

می‌دهند. بیشتر آن‌ها متعلق به انجمن‌ها هستند (مانند سازمان رفاه کارگران، کلیساها، اتحادیه‌های کارگری و...). دولت بیشتر رویدادها را سالی یک بار در برنامه‌سالمندان منتشر می‌کند [۱۴].

ب) ساختار و تشکیلات آموزش سالمندی در آمریکا: ایالات متحده رویکرد غیرمتمرکزتری اتخاذ کرده است و اساساً به هر ایالت اجازه می‌دهد تا سیاست‌ها و برنامه‌های آموزش بزرگسالان خود را توسعه دهد. اقدامات دولت فدرال برای ترویج یادگیری مادام‌العمر آغاز شده است. فدرال پول کمی را به‌طور مستقیم برای برنامه‌های آموزشی سالمندان اختصاص داده است. ترویج آموزش سالمندان همچنان به‌عنوان یک تلاش محلی باقی مانده است. حتی بدون مشارکت دولت، تعداد روزافزون آمریکایی‌های سالمند موجب افزایش تقاضا و ایجاد برنامه‌های آموزشی مخصوص سالمندان شده است. رهبران سازمان میزبان که آموزش سالمندان را ضروری می‌دیدند، آغازکننده بسیاری از برنامه‌ها بودند [۳۱]؛ چون ایالات متحده هیچ سیاست رسمی ملی‌ای درباره یادگیری مادام‌العمر ندارد. بسیاری از سرویس‌های آموزش سالمندان در آمریکا برای بقا و کسب اعتبار و مشروعیت، مجبور شده‌اند خود را به مؤسسات یا برنامه‌هایی متصل کنند که به‌طور خاص بر آموزش سالمندان متمرکز نیستند. چنین سیاستی آگاهی از نیاز به ارتقای توسعه آموزشی بیشتر در میان سالمندان را افزایش می‌دهد، فرصت‌های بیشتری را برای دسترسی افراد مسن به برنامه‌های آموزشی فراهم می‌کند که می‌تواند به آن‌ها در توسعه مهارت‌ها و منابع جدید کمک کند و شواهدی از اعتقاد به هم‌زیستی روابط بین‌نسلی ارائه می‌دهد [۱۷]. بسیاری از این برنامه‌ها در سطح محلی با کمک شبکه‌های ملی یا سازمان‌های میزبان^۲ (مانند شبکه مرکز شپرد) توسعه داده شده‌اند و مبتنی بر قوانین ملی یا سیاست‌های عمومی نیستند [۳۱]. ایالات متحده هیچ سیاست رسمی دولتی‌ای برای ترویج آموزش مادام‌العمر ندارد. بااین‌حال، دولت اقدامات درخور توجهی دارد که به

تغذیه و رژیم غذایی در سالمندی.

سرفصل‌های دوره آموزش مراقبت از سالمند در جهاد دانشگاهی عبارت‌اند از: مبانی توان‌بخشی سالمندی؛ ارزیابی عملکرد جسمی؛ مراقبت‌های پرستاری سالمند؛ پرستاری از بیمار دچار اختلالات تنفسی؛ ارزیابی پلی‌فارماسی؛ پرستاری از بیمار دچار اختلالات خواب، افسردگی و اضطراب؛ ارزیابی زخم بستر؛ پرستاری از بیمار دچار اختلالات پیش‌رونده عصبی.

۳. ساختار و تشکیلات آموزش سالمندی

الف) ساختار و تشکیلات آموزش سالمندی در آلمان: سیستم چندگانه‌ای از ارائه‌دهندگان آموزش سالمندان در آلمان وجود دارد. دولت فدرال از طریق وزارت کشور و شانزده دولت ایالتی (برای مثال، از طریق وزارت کشور یا وزارت فرهنگ دولت ایالتی)، متولی ورزش سالمندی است [۳۰]. مسئولیت حوزه آموزش بزرگسالان در آلمان در دست یک مجری متمرکز نیست. درحالی‌که دولت فدرال مسئول حوزه مقررات حرفه‌ای است، سایر مناطق تحت استقلال فرهنگی و آموزشی ایالت‌های فدرال هستند. دولت فدرال و ایالت‌های فدرال راهبرد مشترکی را برای یادگیری مادام‌العمر در جمهوری فدرال آلمان («استراتژی برای یادگیری مادام‌العمر در جمهوری فدرال آلمان»)^۱ تصویب کرده‌اند [۱۴].

در آلمان، وزارت امور خانواده و بگامی را با عنوان «تصویر سالمندی، رویکرد جدید، فرصت‌های جدید» راه‌اندازی کرده است و درباره فعالیت‌های وزارتخانه در زمینه این راهبرد اطلاع‌رسانی می‌کند (یک مسابقه عکاسی درباره تصویر سالمندی هم از جمله برنامه‌هایی بود که برای تغییر نگرش جامعه به سالمندان برگزار شد) [۱۶].

در کاسل، چندین باشگاه و گروه وجود دارد که رویدادهای آموزشی زیادی را به سالمندان ارائه

2. Host Organizations

1. Strategie für Das "Lebenslange Lernen" in der Bundesrepublik Deutschland

بهداشت، رفاه و کار، سازمان دهی می‌شود [۲۲]. وزارت آموزش، فرهنگ، ورزش و علم و فناوری در ژاپن هم طرح فراگیر یادگیری مادام‌العمر را اجرا می‌کند و گروهی از نهادهای محلی نیز در اجرای این طرح به آن کمک می‌کنند. در چهارچوب برنامه‌های اجرا شده در طرح فراگیر یادگیری مادام‌العمر، بسیاری از دانشگاه‌ها دوره‌های آموزشی را برای گروه‌های مختلف، از جمله افراد سالمند که به سن بازنشستگی نزدیک می‌شوند، برگزار می‌کنند [۱۶]. در سیستم اداری ژاپن، دو جریان فکری بر آموزش/یادگیری سالمندان حاکم است: ۱. آموزش/یادگیری بزرگسالان و آموزش اجتماعی مبتنی بر جامعه^۷؛ ۲. یادگیری/آموزش مداوم تحت راهنمایی دولت^۸.

در ژاپن، آموزش سالمندی بخشی از یادگیری مادام‌العمر در نظر گرفته می‌شود. دولت ژاپن در ترویج آموزش سالمندی بسیار فعال بوده و مراکز آموزش سالمندی را در سراسر کشور تأسیس کرده است. ایده اصلی قانون آموزش اجتماعی «تمرکززدایی» است. به عبارت دیگر، شهرها و شهرستان‌ها در اولویت قرار دارند و استان‌ها و سطح ملی در درجه بعدی هستند. حمایت غیرمستقیم از یادگیری (حمایت با دخالت نکردن) ایدئال این قانون است. در طی پنج سال گذشته، دانشگاه‌های سنتی ژاپنی فرصت‌های یادگیری را عمدتاً به متقاضیان بالای پنجاه سال داده‌اند و دانشگاه‌ها برای پر کردن ظرفیت خالی، ورود سالمندان را تشویق می‌کنند. در ژاپن، آموزش سنتی سالمندان در کوهمینکان^۹ ارائه می‌شد. کلاس‌های یادگیری کوچک و محلی برای سالمندان محبوب بود و این کلاس‌ها هنوز هم فعال‌اند [۱۸]. دوره‌های طرح فراگیر یادگیری مادام‌العمر معمولاً در مکان‌های عمومی و محلی ارائه می‌شوند و همه افراد می‌توانند در آن‌ها شرکت کنند [۱۶]. کوهمینکان (مرکز یادگیری محله‌ای یا کلاس‌های

رشد برنامه‌های آموزشی برای سالمندان کمک کرده است. در سال ۱۹۷۱، کنفرانس کاخ سفید^۱ درباره سالمندی، مزایای بالقوه گسترش فرصت‌های آموزشی برای سالمندان را تشخیص داد. متعاقباً اصلاحات سال ۱۹۷۳ در قانون آمریکایی‌های مسن‌تر^۲، مراکز سالمندان را تشویق کرد تا آموزش را به‌عنوان بخشی از مأموریت خود در نظر بگیرند [۳۱].

پنج مدل سازمانی از برنامه‌های آموزش بزرگسالان وجود دارد که به سالمندان در سطح محلی خدمت می‌کنند. بسیاری از این سازمان‌ها به افزایش توانمندی سالمندان می‌پردازند و به آن‌ها اجازه می‌دهند که نقش‌های رهبری را به‌عنوان معلم، مدیر و برنامه‌ریز ایفا کنند. مؤسسات آموزش مادام‌العمر مستقر در کالج و دانشگاه (LLI)^۳ به اعضا این فرصت را می‌دهند تا در فعالیت‌های آموزشی‌ای که سایر اعضای مؤسسه طراحی، هماهنگ و تدریس می‌کنند، شرکت کنند. سیستم‌های اطلاعاتی و خدمات بزرگسالان سالمند (OASIS)^۴ برنامه‌هایی را در زمینه هنر و علوم انسانی، ارتقای سلامت و فعالیت‌های داوطلبانه ارائه می‌دهند. مرکز شپرد^۵ شبکه‌ای از سازمان‌های مبتنی بر جامعه بین‌ادیانی است که فرصت‌هایی را برای افراد مسن فراهم می‌آورد تا در فعالیت‌های یادگیری معنادار شرکت کنند. کالج‌های اجتماعی^۶ دوره‌های ویژه‌ای را برای سالمندان با هزینه کم یا بدون هزینه ارائه می‌دهند. مراکز سالمندان طیف وسیعی از برنامه‌های آموزشی را به سالمندان ارائه می‌دهند [۳۱].

ج) ساختار و تشکیلات آموزش سالمندی در ژاپن: قبل از وضع قانون رفاه سالمندان در سال ۱۹۶۳، مسئولیت اصلی دولت مرکزی و فرمانداری این بود که تسهیلات ویژه‌ای برای سالمندان ایجاد کند [۲۷]. سالمندی در ژاپن از سوی دولت، به‌خصوص وزارت

1. White House Conference
2. The Older Americans Act
3. Lifelong Learning Institutes
4. Older Adult Services and Information Systems
5. Shepard's Centers
6. Community Colleges

7. Education/Learning of Adults; Community Based Social Education
8. Government Guided Lifelong Learning/Education
9. Kohminkan

سالمندان، به راه‌اندازی برنامه‌های آموزشی اقدام کرده است که مدرک ویژه سالمندان از قبیل طب سالمندان، پرستاری سالمندان، مددکاری اجتماعی سالمندان، اپیدمیولوژی، روان پزشکی، توان بخشی، شنوایی سنجی، طب تسکینی، داروشناسی و دندان پزشکی سالمندان را ارائه می‌دهد و برنامه‌هایی برای روان‌شناسی و مددکاری ویژه سالمندی در دست اقدام است. همچنین از سال ۱۳۸۸، دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی با همکاری دانشگاه علوم پزشکی ایران، اقدام به برگزاری دوره‌های ام.پی.اچ سالمندی و پی.اچ. دی سالمندشناسی کرده است.

در مجموع، سیستم مراقبت و توانمندسازی سالمندان حال حاضر ایران خدمات مورد نیاز سالمندان را به صورت پراکنده، ناهماهنگ و غیرمنسجم ارائه می‌دهد و بنابراین باید برای برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در این زمینه اقدامات مناسب به عمل آید [۳۲].

۴. چگونگی تأمین هزینه اجرای آموزش سالمندی

الف) چگونگی تأمین هزینه اجرای آموزش سالمندی در آلمان: سیستم چندگانه‌ای از ارائه‌دهندگان آموزش سالمندان در آلمان وجود دارد که از بودجه مالیاتی ایالت‌های فدرال مربوطه تأمین مالی می‌شود [۱۴]. تأمین مالی آموزش سالمندان عمدتاً با ترکیبی از هزینه‌های مشارکتی شرکت کنندگان و مشارکت (مالیات) هریک از ایالت‌های فدرال صورت می‌گیرد [۱۴]. در آلمان، هزینه بازنشستگی از طریق حق بیمه‌های پرداخت شده در دوران اشتغال از سوی کارمند و کارفرما تأمین می‌شود و کمبود این هزینه را دولت از طریق درآمدهای مالیاتی جبران می‌کند. از آنجایی که در سیستم تعیین شده برای صندوق بازنشستگی همیشه میزان دریافتی و پرداختی برابر نیست، دولت موظف است کمبود بودجه این صندوق را جبران کند [۳۰].

ب) چگونگی تأمین هزینه اجرای آموزش سالمندی در آمریکا: در آمریکا، سیاست‌های بیمه‌ای مراقبت

یادگیری کوچک و محلی برای سالمندان) براساس قانون آموزش اجتماعی، باید مرکز یادگیری باشد. کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مراکز ورزشی نیز به‌عنوان امکانات کلیدی، در این قانون گنجانده شده‌اند [۱۸].

د) ساختار و تشکیلات آموزش سالمندی در ایران: به‌طور کلی در ایران سازمان بهزیستی زیر نظر وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به‌عنوان متولی اصلی نظام تأمین اجتماعی ایران، خدمات خود (از جمله آموزش) را به سالمندان در قالب موارد زیر ارائه می‌دهد:

۱. مراکز نگهداری از سالمندان: با ارائه مجوز، اعطای یارانه و نظارت. خدمات این مراکز شامل نگهداری شبانه‌روزی، روزانه و مراقبت در منزل است و مراقبت‌هایی از قبیل انجام امور تغذیه، نظافت، استحمام، پوشاندن لباس، مراقبت‌های بهداشتی - درمانی، امور توان بخشی و ایجاد زمینه‌های سرگرمی و بهره‌گیری از اوقات فراغت به سالمندان ارائه می‌شود.

۲. برنامه‌های آموزشی: برگزاری همایش‌ها، سمینارها، کارگاه‌های آموزشی، طرح‌ها، تهیه کتاب، بروشور و بسته‌های آموزشی برای آموزش مسئولین مراکز، کارشناسان، کادر خدمت‌دهنده به سالمندان، میان‌سالان و خانواده سالمندان.

۳. انجام تحقیقات درباره سالمندان.

۴. توانمندسازی سالمندان شهری و روستایی از طریق آموزش شیوه زندگی سالم در تمامی مراکز ارائه‌دهندگان خدمت.

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نیز به لحاظ مسئولیتی که در قبال حفظ سلامت شهروندان دارد، اقداماتی مانند آموزش و توانمندسازی را به‌وسیله اداره سالمندان انجام می‌دهد. از دیگر نهادهای تأثیرگذار در آموزش سالمندان در ایران، شورای ملی سالمندان است که به ریاست وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی و دبیری رئیس سازمان بهزیستی کشور تشکیل شده و در زمینه آموزش سالمندان دارای وظیفه است. معاونت آموزشی وزارت بهداشت هم با مشارکت اداره سلامت

ج) چگونگی تأمین هزینه اجرای آموزش سالمندی در ژاپن: قبل از وضع قانون رفاه سالمندان در سال ۱۹۶۳، مسئولیت اصلی دولت مرکزی و فرمانداری این بود که تسهیلات ویژه‌ای را برای سالمندان ایجاد کند؛ اما بعد از وضع قانون در سال ۱۹۶۳، سیاست جامعی برای پیشرفت رفاه سالمندان به وجود آمد. تغییرات عمده‌ای که سبب می‌شود وضعیت کنونی سالمندان ژاپن مطلوب به نظر برسد، برنامه‌های بازنشستگی و اصلاحات انجام شده از سال ۱۹۹۵ است. خدمات پزشکی و سیاست‌هایی که در این اصلاحات به آن‌ها توجه شد، متوسط امید به زندگی را در مردان به ۷۶/۳۸ سال و در زنان به ۸۲/۸۵ سال افزایش داد. تا پایان سال ۲۰۰۰، متوسط امید به زندگی در ژاپن در رده بیشترین مقدار امید به زندگی در جهان به شمار می‌رفت [۲۷]. دولت ژاپن در ترویج آموزش سالمندان بسیار فعال بوده و مراکز آموزش سالمندان را در سراسر کشور تأسیس و تأمین مالی کرده است [۳۳]. آموزش برای سالمندان و آموزش توسط آن‌ها را وزارت آموزش و پرورش در مدارس ابتدایی و متوسطه حمایت مالی کرده است [۱۹].

۵. ارائه‌دهندگان و نهادهای مرتبط با آموزش سالمندی

الف) ارائه‌دهندگان و نهادهای مرتبط با آموزش سالمندی آلمان: ارائه‌دهندگان آموزش سالمندان را می‌توان به دو حوزه اصلی تقسیم کرد: تحت اختیار قانون عمومی^{۱۰} و تحت قانون مدنی^{۱۱}. در میان ارائه‌دهندگان سنتی می‌توان به مواردی اشاره کرد، از جمله: مؤسسات منطقه‌ای^{۱۲}، شرکت‌های خصوصی^{۱۳}، سازمان‌های رفاهی^{۱۴}، احزاب سیاسی^{۱۵}، کلیساها و جوامع مذهبی^{۱۶}، اتحادیه‌های تجاری^{۱۷} و سایر

درازمدت^۱، هزینه‌های خانه سالمندان، خدمات اجتماعی مثل مراقبت‌های روزانه سالمندان در خانه یا مؤسسات مخصوص یا مجموعه‌ای از این خدمات را پوشش می‌دهد و هرکسی می‌تواند خدمات مورد نیاز خود را از مجموعه خدمات متنوع موجود انتخاب کند [۲۳]. هزینه برنامه‌های بهداشت جامعه را دولت، مدی کید و مدی کر، برنامه‌های ایالتی، بیمه‌های خصوصی، پرداخت مستقیم بیماران و کمک‌های مالی، تأمین می‌کنند. سازمان «اواسیس»^۲ در سال ۱۹۸۲ تأسیس شد تا به بزرگ سالان پنجاه ساله و بالاتر فرصت‌هایی را برای سالم و فعال ماندن در جوامع خود ارائه دهد. حمایت مالی اولیه از سوی اداره سالمندی ایالات متحده^۳ صورت گرفت و به مدت دو سال بودجه این پروژه تأمین شد و به راه‌اندازی Oasis در چهار شهر ایالات متحده کمک کرد تا سازمان الهاسیس در چهار شهر آمریکایی راه‌اندازی شود. یک حامی برجسته دیگر، کمپانی ماگازین می دپارتمنت استور^۴ بود (اکنون «ماسیز»^۵ نامیده می‌شود) که فضای نشست و گفت‌وگو (جلسه) را در فروشگاه‌های خود فراهم می‌کرد. در طول سال‌ها، اواسیس همکاری‌های خود را گسترش داد و در سراسر کشور مکان‌های جدیدی برای برنامه‌های خود ایجاد کرد. مراکز شپرد آمریکا^۶ از سال ۱۹۷۵ در کانزاس سیتی میسوری^۷ به عنوان شبکه‌ای از سازمان‌های بین‌ادینانی^۸، خدمات آموزشی، اجتماعی و مبتنی بر نیاز جامعه را به سالمندان ارائه می‌دهد [۱۵]. این شبکه اساساً از طریق هدایا، کمک‌های مالی، اعطای کمک‌های دولتی و حمایت شرکت‌ها تأمین مالی می‌شود. برنامه تلفنی ماتر^۹ (سازمان غیرانتفاعی آمریکا) کلاس‌های آموزشی رایگان ارائه می‌دهد [۱۵].

10. Public Law

11. Civil Law

12. Regional Authorities

13. Private Enterprises

14. Welfare Organisations

15. Political Parties

16. Churches and Religious Communities

17. Trade Unions

1. Long Term Care

2. Oasis

3. U.S. Administration on Aging

4. May Department Store Company

5. Macy's

6. Shepherd's Centers of America

7. Kansas City, Missouri

8. interfaith Organizations

9. Mather's Telephone Topics

هلم هولتز آلمان (مؤسسه‌ای که تحقیقات پیشگامانه‌ای انجام می‌دهد. این انجمن یک مرکز جدید برای تحقیقات در زمینه سالمندان دارد) [۳۴].

گروه‌های هدف ویژه آموزش سالمندی در آلمان عبارت‌اند از: زنان مسن، مهاجران مسن، سالمندان گروه ویژه مهاجران - نژادهای آلمانی از کشورهای اروپای شرقی، شهروندان ارشد اعضای اتحادیه‌های کارگری، افراد مسن با مشکلات اجتماعی یا بهداشتی و افراد سالمند بیکار. بیشتر دوره‌های آموزشی برای سالمندان نیمه‌وقت هستند که مثلاً یک بار در هفته و به مدت دو ساعت برگزار می‌شوند یا دوره‌های آخر هفته. در کاسل، دوره‌های ویژه‌ای به سالمندان ارائه می‌شود که عمدتاً در طول روز برگزار می‌شوند [۱۴].

ب) ارائه دهندگان و نهادهای مرتبط با آموزش سالمندی در آمریکا: مراکز سالمندان از پرکاربردترین منابع یادگیری مادام‌العمر برای سالمندان هستند. ایده ایجاد یک مرکز به سال ۱۹۴۳ بازمی‌گردد؛ زمانی که گروهی از کارکنان بخش دولتی نگران وضعیت زندگی جمعیت مسن تری بودند که با آن‌ها کار می‌کردند. آن‌ها مرکز ویلیام هادسون^{۱۴} را در برانکس^{۱۵} شهر نیویورک راه اندازی کردند. حالا بیش از هفتاد سال از آن تاریخ، حدود ۱۱۴۰۰ مرکز در سراسر کشور وجود دارند که روزانه به بیش از یک میلیون سالمند خدمت رسانی می‌کنند [۱۵]. الدرهستل (اکنون «رود اسکالر») در سال ۱۹۷۵ به دست مارتی نولتون و دیوید بیانکو به‌عنوان برنامه تابستانی کوتاه‌مدت برای مسافرت آموزشی بزرگسالان بالغ و با حضور ۲۲۰ شرکت‌کننده تأسیس شد. الدرهستل به سرعت رشد کرد و برنامه‌هایش را فراتر از مؤسسات آموزش عالی گسترش داد. این سازمان در سال ۲۰۱۰ به «رود اسکالر» تغییر نام داد و تا سال ۲۰۱۸، بیش از ۸۰۰۰ سفر آموزشی به بیش از ۱۵۰ کشور انجام داد. از زمان تأسیس، بیش از ۵ میلیون شرکت‌کننده در برنامه‌های سفر آموزشی رود اسکالر

انجمن‌ها^۱. نمونه‌هایی از ارائه‌دهندگان (مؤسسات) آموزش بزرگسالان عبارت‌اند از: مراکز آموزش بزرگسالان/ کالج‌های اجتماعی^۲، کلیساهای کاتولیک و پروتستان^۳، انجمن آموزشی^۴، سازمان‌های آموزشی صنعت و تجارت^۵، سازمان‌های آموزشی انجمن‌های رفاهی (بهبودی)^۶، مؤسسات دانشگاهی (مجموعه سخنرانی‌های سالمندان)^۷، مراکز آموزش بزرگسالان محلی^۸، سازمان‌های آموزشی بزرگسالان روستایی^۹، آژانس ملی و فدرال آموزش مدنی^{۱۰}، بنیادهای احزاب سیاسی (مانند بنیاد فردریش ابرت، بنیاد کنراد آدناور و...) ^{۱۱}، سازمان‌های آموزشی برای اتحادیه‌های کارگری و DGB (انجمن اتحادیه‌های کارگری آلمان)^{۱۲} و شهرها و مناطق^{۱۳}. برای هماهنگی این فعالیت‌ها، این سازمان‌ها شبکه‌هایی را به صورت انجمن‌ها و کمیته‌های آموزش بزرگسالان در سطح مناطق، ایالت‌ها و سطح ملی تشکیل داده‌اند [۱۴]. نهادهای مرتبط با آموزش سالمندی عبارت‌اند از: شبکه‌های سازمان‌های سالمندان (مانند BAGSO)، شبکه‌های پروژه آزمایشی دفاتر سالمندان و سازمان‌های تحت پوشش آن‌ها (BaS)، آژانس‌های ملی و فدرال برای آموزش شهروندی و کمیسیون‌های تحقیق (تحول جمعیتی و آینده مشارکت شهروندان در آلمان)، بنیادهای احزاب سیاسی و همچنین مؤسسات آموزشی اتحادیه‌های کارگری و انجمن مراکز آموزش بزرگسالان آلمان همراه با بخش‌های آن [۱۴] و انجمن

1. Other Associations
2. Adult Education Centres/Community Colleges
3. Catholic and Protestant Churches
4. Educational Association Arbeit und LEBEN
5. Company Education Organisations in Industry and Trade
6. Educational Organisations of Welfare Associations
7. University Institutions (Senior Citizens' Lecture Series)
8. Community Adult Education Centres (Heimvolkshochschulen)
9. Rural Adult Education Organisations
10. National and Federal Agency for Civic Education
11. Political Party Foundations (e.g. Friedrich-Ebert-Foundation, Konrad-Adenauer Foundation, etc.)
12. Educational Organisations for Individual Trade Unions and of the DGB (German Trade Union Association)
13. Cities and Regions

14. William Hodson Center
15. Bronx

بازرسی و نظارت مهمانان و به‌طور رایگان در کلاس‌های آموزش عالی شرکت کنند. با الهام از این ایده، برنامه‌های مشابهی در سراسر کشور به وجود آمد. با وجود تفاوت‌های موجود میان برنامه‌های آموزشی و نظارت مهمانان، معمولاً برخی ویژگی‌های مشترک نیز وجود دارد: نیازی به مدرک تحصیلی رسمی نیست، امکان کسب واحد یا امتیاز وجود ندارد و دسترسی به دوره‌ها براساس ظرفیت و جای خالی آن‌هاست [۱۵].

مراکز شپرد آمریکا^۸ در سال ۱۹۷۵ در کانزاس سیتی میسوری^۹ به‌عنوان شبکه‌ای از سازمان‌های بین‌ادینانی^{۱۰} تأسیس شد که خدمات آموزشی، اجتماعی و مبتنی بر نیاز جامعه را به سالمندان ارائه می‌دهد. علاوه بر برنامه‌های سلامت و خدمات کمکی (مانند بازدید در خانه^{۱۱}، مراقبت روزانه از سالمندان^{۱۲}، کمک به خرید و تردد^{۱۳})، بزرگ‌سالان در کلاس‌های آموزشی متنوعی شرکت می‌کنند. این شبکه اساساً از طریق هدایا، کمک‌های مالی، اعطای کمک‌های دولتی و حمایت شرکت‌ها تأمین مالی می‌شود [۱۵]. سازمان «اوآسیس»^{۱۴} در سال ۱۹۸۲ تأسیس شد تا به بزرگ‌سالان پنجاه‌ساله و بالاتر فرصت‌هایی را برای سالم و فعال ماندن در جوامع خود ارائه دهد. حمایت مالی اولیه از سوی اداره سالمندی ایالات متحده^{۱۵} صورت گرفت. به مدت دو سال بودجه این پروژه تأمین شد و به راه‌اندازی Oasis در چهار شهر ایالات متحده کمک کرد. یک حامی برجسته دیگر، کمپانی ماگازین می دپارتمنت استور^{۱۶} (اکنون «ماسیز»^{۱۷} نام دارد) بود که فضاهای نشست و گفت‌وگو (جلسه) را در فروشگاه‌های خود فراهم می‌کرد. در طول سال‌ها، اوآسیس همکاری‌های خود را گسترش داد و در سراسر کشور مکان‌های جدیدی را

شرکت کرده‌اند [۱۵]. «خبرنگاران سالمند» در آمریکا یک وبگاه خبری است که تمامی افراد فعال در آن سالمند هستند. کمپانی سیگنال هیل این برنامه را با هدف شنیده شدن صدای سالمندان و مطرح شدن وقایع از منظر این گروه ایجاد کرده است. در برنامه‌های وبگاه برنامه خبرنگاران سالمند، مسائل مرتبط با سالمندان بیشتر از سایر منابع خبری برجسته می‌شود و گزارشگران سالمند از اقصانقاط جهان برای دیگران اطلاع‌رسانی می‌کنند [۱۶].

از شناخته‌شده‌ترین ارائه‌دهندگان آموزش بزرگ‌سالان در ایالات متحده، مؤسسه یادگیری طول عمر (LLIs)^۱ است. این مؤسسه اولین بار در سال ۱۹۶۲ با عنوان «مؤسسه بازنشستگان حرفه‌ای»^۲ برای تحقیقات اجتماعی در نیویورک تأسیس شد. اهداف مؤسسه دسترسی یادگیرندگان بزرگ‌سال^۳ به آموزش عالی و ایجاد یک جامعه یادگیری هم‌تا^۴ (مشارکتی) بود [۱۵]. برنامه‌های آموزشی و نظارت مهمانان^۵ در مؤسسات آموزش عالی آمریکا رایج هستند. بنیاد دونوان برای دانشمندان^۶ دانشگاه کنتاکی^۷ می‌تواند به‌عنوان یک مدل در این زمینه قلمداد شود (بنیاد دونوان را استاد بازنشسته، مایکل دونوان، در سال ۱۹۹۸ تأسیس کرد. او به‌خاطر علاقه به تقویت یادگیری در طول عمر، می‌خواست بزرگ‌سالان را به مطالعه و مشارکت در دوره‌های دانشگاهی تشویق کند. این بنیاد اجازه حضور در کلاس‌های درس، مطالعه در کتابخانه و مشارکت در رویدادهای دانشگاهی را به طور رایگان به بزرگ‌سالان اعطا می‌کند. این مدل مورد توجه سایر دانشگاه‌ها قرار گرفت و به سرعت رشد کرد). این برنامه در سال ۱۹۶۴ آغاز به کار کرد و برای اولین بار به سالمندان این فرصت را داد که بتوانند برپایه برنامه‌های

8. Shepherd's Centers of America

9. Kansas City, Missouri

10. Interfaith Organizations

11. In-Home Visitors

12. Adult Daycare

13. Shopping and Transportation Help

14. Oasis

15. U.S. Administration on Aging

16. May Department Store Company

17. Macy's

1. Lifelong Learning Institutes

2. Institute for Retired Professionals

3. Make Higher Education Accessible to Older Learners

4. To Create a Peer-learning community.

5. Guest-Auditing Programs

6. The Donovan Fellowship for Academic Scholars

7. University of Kentucky

به‌عنوان داوطلب مشارکت کنند [۱۵].

ج) ارائه دهندگان و نهادهای مرتبط با آموزش سالمندی در ژاپن: آموزش برای سالمندان اغلب از سوی مراکز آموزش اجتماعی یا کوهمینکان ارائه می‌شود. در طول دهه ۱۹۷۰، ژاپن به دولت‌های محلی کمک مالی کرد تا کوهمینکان را در جوامع خود تأسیس کنند [۲۸]. نمونه‌های دیگر از برنامه‌های آموزش برای سالمندان ELNET (شبکه یادگیری مریان)^۴، کالج آزاد^۵ و دانشگاه ایر^۶ هستند. هر دو تلاش می‌کنند تا امکان یادگیری مادام‌العمر را برای مخاطبان گسترده‌تری فراهم آورند. ELNET از ارتباطات ماهواره‌ای برای انتقال سخنرانی‌های عمومی / آزاد از دانشگاه‌ها و سایر مؤسسات به سالن‌های عمومی شهروندان و سایر مکان‌ها در سراسر کشور استفاده می‌کند [۲۰]. دانشگاه ایر (UAI) که در سال ۱۹۸۳ تأسیس شد، تمام دوره‌های خود را از طریق تلویزیون، رادیو و سایر رسانه‌ها ارائه می‌دهد تا فرصت‌های یادگیری را برای طیف گسترده‌تری از ژاپنی‌ها فراهم کند [۲۰]. دانشگاه ایر^۷ از سال ۱۹۸۵ با استفاده از امکانات پخش رادیو و تلویزیون، فرصت‌هایی را برای یادگیری ایجاد می‌کند. در سال ۲۰۰۲ نیز دوره‌های کارشناسی ارشد دانشگاه ایر گشایش یافت. مأموریت دانشگاه ایر ارائه مسیری انعطاف‌پذیر و راحت به منظور تحصیل در دانشگاه برای افرادی است که از این فرصت استفاده نکرده‌اند یا هرگز این فرصت را به دست نیاورده‌اند (مانند طبقه کارگر، زنان و سالمندان). دانشگاه ایر به افراد مسن اجازه می‌دهد تا بدون نیاز به آزمون ورودی، به سیستم دانشگاه دسترسی داشته باشند و استفاده از دوره‌های راه دور به افراد مسن اجازه می‌دهد تا تحصیلاتشان را متناسب با سرعت خود تکمیل کنند [۳۵].

دانشگاه ایرا نیز یک جایگزین کم‌هزینه برای کسانی است که درآمد محدودی دارند [۱۷]. علاوه بر این،

برای برنامه‌های خود ایجاد کرد. پیش از شیوع ویروس کرونا، این سازمان در پنجاه شهر فعال بود و با بیش از هفتصد برنامه و مؤسسه محلی همکاری داشت. اوآسیس تمرکز اصلی خود را بر یادگیری مداوم قرار داده است و مجموعه‌ای از دوره‌ها را برای بزرگسالان با تمام زمینه‌های آموزشی ارائه می‌دهد. این دوره‌ها به صورت رایگان یا با قیمت مناسبی ارائه می‌شوند تا برنامه‌ها برای سالمندان کم‌درآمد قابل دسترسی باشند.

رود اسکالر در سال ۲۰۱۸ بیش از ۸۰۰۰ سفر آموزشی به بیش از ۱۵۰ کشور انجام داد [۱۵]. یکی دیگر از سازمان‌های غیرانتفاعی آمریکا که امکان دسترسی به آموزش‌های مادام‌العمر را در محیط خانه فراهم می‌کند، سازمان ماطر^۱ است. برنامه تلفنی ماطر^۲ کلاس‌های آموزشی رایگانی ارائه می‌دهد که کارشناسان متخصص به صورت تلفنی آن‌ها را تدریس می‌کنند. موضوعات شامل هنر، سیاست، تاریخ و روایت داستان، سلامتی و نمایش‌های زنده است. یکی از مزایای «برنامه تلفنی» این است که فرد نیازی به دانش فنی ندارد و افراد مسن از سراسر کشور می‌توانند به این خدمات رایگان دسترسی داشته باشند. این روش، به ویژه در طول همه‌گیری کرونا، اهمیت پیدا کردند؛ زیرا اشکال جایگزین یادگیری مادام‌العمر نیازی به تعامل چهره‌به‌چهره ندارند. فراگیران مسن تر می‌توانند از میان طیف گسترده‌ای از فرصت‌های یادگیری سازمان‌یافته، دست به انتخاب بزنند [۱۵].

ویژگی‌های مشترک مؤسسات آموزش سالمندی در آمریکا عبارت‌اند از: ۱. مؤسسات آموزش عالی با فراهم کردن فضای کلاس و کمک‌های اداری و مالی، از آن‌ها حمایت می‌کنند؛ ۲. برای بزرگسالان پنجاه سال و بالاتر در دسترس هستند؛ ۳. وضعیت سازمانی غیرانتفاعی^۳ دارند؛ ۴. نیاز به عضویت دارند؛ ۵. دوره‌های آموزشی را با قیمت مناسب ارائه می‌دهند؛ ۶. بورس‌های تحصیلی مبتنی بر نیاز ارائه می‌دهند؛ ۷. اعضا تشویق می‌شوند که

4. Educators' Learning Network

5. Open College

6. University of the Air

7. University of the Air

1. Mather

2. Mather's Telephone Topics

3. Nonprofit Organizational Status

تولید محتوای مناسب برای سالمندان و دوره‌های آموزشی مطابق با نیاز سالمندان از زیرساخت‌های اولیه مورد نیاز برای اجرای این طرح است. با تشکیل کمیته‌های تخصصی برای تدوین محتوا در بخش‌های مختلفی همچون تغذیه سالمندان، سلامت روان سالمندان، فعالیت فیزیکی و ورزش در دوره سالمندی و سایر حوزه‌های مورد نیاز اقدام شده است. همچنین در ادامه یک تیم تخصصی آموزش سلامت، محتواهای تخصصی تولیدشده را به محتوای ساده‌تری برای سالمندان تبدیل می‌کند.

نمونه‌ای از دانشگاه سالمندان در دانشگاه علوم پزشکی زاهدان در حال فعالیت است. این دانشگاه از سال ۱۳۹۱ یک مدل از دانشگاه سالمندی را راه‌اندازی کرده و طی آن با تعریف دوره‌های آموزشی مورد نیاز، به آموزش سالمندان اقدام می‌کند. نمونه دیگری از این دانشگاه‌ها هم در رفسنجان است. باین‌حال، این مدل قابل تسری و اجرا در کل کشور نیست. بر همین اساس، وزارت بهداشت، سفارش تدوین و طراحی مدل بومی دانشگاه سالمندان برای اجرا در کل کشور را به دانشگاه علوم پزشکی ایران واگذار کرده است. آموزش‌های مدل بومی دانشگاه سالمندان در قالب دوره‌های کوتاه‌مدت مهارتی ارائه می‌شوند. این دوره‌ها برحسب نیاز سالمندان و با هدف ارتقای دانش، سطح سواد سلامت و همچنین ارتقای مهارت سالمندان برای داشتن یک زندگی فعال، پویا و سالم در دوره سالمندی و بازنشستگی طراحی شده‌اند. اولین کلاس این دانشگاه با موضوع آموزش تغذیه سالم در دوران سالمندی برگزار شد. براساس برنامه، هر پنجشنبه ساعت ۱۸، این کلاس‌ها با موضوعات مختلف مورد نیاز سالمندان به شکل مجازی برگزار می‌شوند و خانواده‌ها می‌توانند برای دسترسی پدرها، مادرها و پدربزرگ‌ها و مادربزرگ‌ها، در منزل این عزیزان حاضر شوند و از طریق نشانی اینترنتی، امکان دسترسی آن‌ها را فراهم کنند (<http://aparat.com/vums>). این کار بسیار ارزشمند است و حضور در کنار سالمند و فرهنگ

دانشگاه‌های دیگر فرصت‌های آموزشی خود را در دوره‌های کارشناسی‌ارشد در طول این ده سال به سرعت گسترش داده‌اند. علاوه بر این، تحصیلات دانشگاهی هدفمند ارشد (عمدتاً بالای پنجاه سال) در پنج سال اخیر رواج پیدا کرده است.

(د) ارائه‌دهندگان و نهادهای مرتبط با آموزش سالمندی در ایران

دانشگاه سومین نسل سنی یا دانشگاه سالمندی (U3A): فضایی است که سالمندان دور هم جمع می‌شوند و براساس نیازهایی که دارند، مهارت‌هایی را یاد می‌گیرند تا بتوانند زندگی‌شان را مدیریت کنند. یکی از تکنیک‌های توانمندسازی سالمندان، آموزش به آن‌هاست. مسئله بعدی این است که آموزش سالمند با آموزش سایر سنین متفاوت است و بر همین اساس، فضاهایی ایجاد شده که خاص آموزش سالمند است و در دنیا به U3A معروف است که در ایران به آن «دانشگاه سالمندان» گفته می‌شود. شرکت‌کنندگان در این دانشگاه‌ها افراد بالای پنجاه سال و سالمندان هستند. آموزش به افراد کمک می‌کند که در دوره سالمندی هم مانند قبل سالم و فعال باشند و همچنان در جامعه حضوری پررنگ داشته باشند [۳۶]. پنجشنبه، هفتم مهرماه ۱۴۰۱، مصادف با هفته ملی سالمند، این دانشگاه شروع به کار کرد. هدف اصلی دانشگاه سالمندی، توانمندسازی سالمندان، ارتقای خودمراقبتی و کیفیت زندگی آن‌ها و ایجاد زندگی سالم، پویا و فعال در دوره سالمندی است. اجرای طرح بومی‌سازی دانشگاه سالمندی با توجه به شرایط کشور و اجرای پایلوت آن، از سوی وزارت بهداشت به دانشگاه علوم پزشکی ایران واگذار شده است. در دانشگاه سالمندی، تنها وزارت بهداشت درگیر نیست، بلکه دانشگاه‌های زیرمجموعه وزارت علوم نیز در آموزش‌ها نقش دارند. شهرداری با وجود دارا بودن بستر و پتانسیل زیاد در ارائه آموزش به سالمندان در فرهنگسراها و سراهای محله، به‌زیستی با پوشش مجموعه بزرگی از سالمندان و همچنین خیرین همیشه در صحنه از دیگر همکاران این طرح هستند.

مراکز، کارشناسان، کادر خدمت‌دهنده به سالمندان، میان‌سالان و خانواده سالمندان.

۳. انجام تحقیق درباره سالمندان به منظور شناسایی بهتر جامعه هدف و نیازهای آنها و ارائه دستورالعمل‌های لازم در این زمینه.

۴. توانمندسازی سالمندان شهری و روستایی: آموزش شیوه زندگی سالم در تمامی ابعاد برای سازگاری سالمند با دوران سالمندی و دستیابی سالمند به زندگی سالم و موفق.

۵. مناسب‌سازی محیط شهری و مسکونی معلولان و سالمندان.

۶. بیمه مکمل سالمندان معلول و نیازمند تحت پوشش سازمان بهزیستی که دارای دفترچه بیمه پایه باشند.

۷. ارائه خدمات اجتماعی به خدمت‌گیرندگان تحت پوشش، شامل کمک‌های مستمر و غیرمستمر به خانواده‌های خدمت‌گیرندگان. براساس برآورد سازمان بهزیستی کشور، بیشتر از ۴۲۰ هزار نفر از سالمندان معلول و نیازمند تحت پوشش خدمات مستمر این سازمان بوده‌اند.

وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی: این وزارت متولی اصلی سلامت جامعه است و به دلیل مسئولیتی که در قبال حفظ سلامت شهروندان دارد، اقداماتی را نیز در زمینه سلامت سالمندان انجام می‌دهد. با تأسیس اداره سالمندان در حوزه معاونت سلامت این وزارتخانه، به موضوع سلامت سالمندان پیش از گذشته توجه شد. علاوه بر ارائه انواع خدمات و مراقبت‌های بهداشتی و درمانی به سالمندان، طرح‌ها و خدمات ویژه‌ای نیز از سوی این وزارت برای سالمندان ارائه شده که مهم‌ترین آنها به این شرح است: اجرای برنامه ترویج «شیوه زندگی سالم در دوره سالمندی» و ارائه آموزش استاندارد مبتنی بر نیاز سالمندان از سال ۱۳۸۶ که طی آن حدود ۳۷ هزار سالمند در ۷۲ شهرستان آموزش‌های مبتنی بر نیاز را فراگرفتند. بر مبنای این طرح، تا سال ۱۳۸۷، حدود ۹۶ هزار سالمند نیازمند

سر زدن به آنها را نیز تقویت می‌کند.

کلاس‌های مجازی در سطح کشور از طریق معاونت‌های بهداشتی دانشگاه‌ها در استان‌ها اطلاع‌رسانی می‌شوند و فیلم ضبط‌شده این کلاس‌ها هم در آپارات در دسترس است. به محض آماده شدن مقدمات برگزاری کلاس‌های حضوری به صورت پایلوت، اول در دانشگاه علوم پزشکی و بعد در سراسر کشور، اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌های مختلف انجام می‌شود [۳۶].

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی: وزارت رفاه به‌عنوان متولی اصلی نظام تأمین اجتماعی کشور، مأموریت ارائه خدمات بیمه‌ای و حمایتی به همه اقشار جامعه (از جمله سالمندان) را به عهده دارد. بخش عمده سازمان‌ها و نهادهای خدمت‌دهنده به سالمندان زیرمجموعه این وزارتخانه یا به‌نحوی مرتبط با آن هستند.

سازمان بهزیستی کشور: سازمان بهزیستی کشور به‌موجب لایحه قانونی تشکیل سازمان بهزیستی کشور (مصوب ۱۳۵۹/۳/۲۴)، در کنار سایر وظایف خود، مسئولیت نگهداری از سالمندان نیازمند را به عهده دارد. این سازمان خدمات خود به سالمندان را در قالب موارد زیر ارائه می‌دهد:

۱. مراکز نگهداری از سالمندان: سازمان بهزیستی با ارائه مجوز، اعطای یارانه و نظارت بر این بخش، به سالمندان خدمت می‌کند. در این مراکز، پذیرش و ارائه خدمات مشاوره و مددکاری اجتماعی به سالمندان، خانواده یا بستگان آنها انجام می‌گیرد. خدمات این مراکز شامل نگهداری شبانه‌روزی، روزانه و مراقبت در منزل است و مراقبت‌هایی از قبیل انجام امور تغذیه، نظافت، استحمام، پوشاندن لباس، مراقبت‌های بهداشتی - درمانی، دارویی، امور توان‌بخشی و ایجاد زمینه‌های سرگرمی و بهره‌گیری از اوقات فراغت به سالمندان ارائه می‌شود.

۲. برنامه‌های آموزشی: برگزاری همایش‌ها، سمینارها، کارگاه‌های آموزشی، طرح‌ها، تهیه کتاب، بروشور و بسته‌های آموزشی برای آموزش مسئولین

آموزش شناسایی شدند و ۴۲ هزار نفر از آنان آموزش دیدند.

اجرای طرح «مراقبت‌های ادغام‌یافته و جامع سالمندی»: این طرح بر مبنای نتیجه دو تحقیق کشوری که در سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۸۱ انجام شده بود، از سال ۱۳۸۴ در دستور کار قرار گرفت و از سال ۱۳۸۵ به صورت پایلوت در چهار شهرستان آغاز شد و در سال ۱۳۸۶ به ۱۷ شهرستان تسری یافت. در نتیجه اجرای این طرح، تا نیمه اول سال ۱۳۸۷، حدود ۵۵ هزار سالمند زیر پوشش این خدمات قرار گرفتند. قرار بود این برنامه به طور تدریجی اجرا شود و تا سال ۱۳۹۴ در سراسر کشور گسترش یابد.

اجرای طرح‌های غربالگری مرتبط با سلامت سالمندان و آموزش طب و مراقبت‌های بهداشتی دوران سالمندی به همه رده‌های نیروی انسانی پزشک تا بهورز، از دیگر طرح‌های این وزارتخانه است.

نهاد‌های غیردولتی مرتبط با سالمندان: علاوه بر دستگاه‌های دولتی، نهادها و سازمان‌های غیردولتی متعددی نیز به منظور حمایت از سالمندان و مراقبت و نگهداری آنان فعالیت می‌کنند. براساس قانون تشکیل سازمان بهزیستی و همچنین بند ۹ ماده ۲۶ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (مصوب ۱۳۸۰ مجلس شورای اسلامی)، صدور پروانه تأسیس و فعالیت مراکز توان‌بخشی و نگهداری سالمندان به عهده سازمان بهزیستی است. براساس دستورالعملی که این سازمان تصویب و ابلاغ کرده است، مرکز توان‌بخشی، مراقبتی و نگهداری شبانه‌روزی سالمندان به مکانی گفته می‌شود که به دست اشخاص حقیقی یا حقوقی با کسب مجوز از سازمان بهزیستی تأسیس گردیده و تحت نظارت آن، به سالمندان واجد شرایط در تمام ساعات شبانه‌روز خدمات مراقبتی - توان‌بخشی را ارائه می‌دهد. نظارت بر فعالیت این مراکز بر عهده سازمان بهزیستی است. در این مراکز، پذیرش و ارائه خدمات مشاوره و مددکاری اجتماعی به سالمندان، خانواده یا بستگان آن‌ها انجام می‌گیرد. طی سال‌های اخیر، سازمان بهزیستی بخشی از

خدمات خود را به روش برون‌سپاری، به این‌گونه سازمان‌ها و نهادها واگذار کرده است.

در مجموع، دستگاه‌های همکار موضوع توانمندی عبارت‌اند از: وزارتخانه‌های ارتباطات و فناوری اطلاعات، آموزش و پرورش، بهداشت، تحقیقات و فناوری، درمان و آموزش پزشکی، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معدن و تجارت، فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت کشور (استانداری‌ها، سازمان امور اجتماعی، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، فرمانداری‌ها و بخشدارهای‌ها)، ورزش و جوانان، معاونت توسعه روستایی ریاست جمهوری، انجمن‌های علمی، بانک مرکزی و بانک‌های تحت پوشش، بخش خصوصی و تعاونی، جهاد دانشگاهی، دبیرخانه شورای ملی سالمندان کشور، رسانه‌های جمعی و مجازی، سازمان امور اداری و استخدامی، سازمان برنامه و بودجه کشور، سازمان بهزیستی کشور، سازمان نظام مهندسی، صندوق‌های بازنشستگی و سازمان‌های بیمه (شامل بیمه‌های پایه و تکمیلی، بیمه‌های بخش خصوصی، بیمه‌های نیروهای مسلح، سایر بیمه‌های نیروهای مسلح و سایر بیمه‌های خاص)، سایر دستگاه‌های عضو شورای ملی سالمندان حسب مورد، سمن‌های مرتبط، شهرداری‌ها و دهرداری‌ها، صداوسیما جمهوری اسلامی ایران و مجمع خیرین کشور [۲۱].

۶. روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه مرتبط با آموزش سالمندی

الف) روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه مرتبط با آموزش سالمندی در آلمان: اشکال کار آموزش سالمندان در آلمان شامل کنفرانس‌ها و کارگاه‌های آموزشی^۱، سمینارها^۲، کارگاه‌های آینده‌پژوهی^۳، پروژه‌های آزمایشی^۴، برنامه‌های اقدام و سمپوزیوم‌های

1. Conferences and Workshops
2. Seminars
3. Future Workshops (Zukunftswerkstätten)
4. Pilot Projects

خاص تجهیز می‌شوند که به نوبه خود فرصتی برای آن‌هاست تا در نقش مربی و آموزگار سالمند کار کنند. حدود ۴۵ درصد از آلمانی‌های بالای شانزده سال به صورت داوطلبانه و بدون دریافت حقوق، ساعاتی را در خانه‌های سالمندان برای کمک به سالخوردگان سپری می‌کنند. در آلمان، از نیروهای سالمند برای بسیاری از فعالیت‌ها استفاده می‌شود؛ فعالیت‌هایی که به قدرت جسمی خاصی نیاز ندارند، اما از هوش و تجربه سالمندان به درستی استفاده می‌کنند. در کار آموزشی روزانه آموزش برای سالمندان، از یادگیری رسمی و غیررسمی به طور هم‌زمان استفاده می‌شود. مرزها در اینجا انعطاف پذیرند. عموماً تمایل بیشتری به پیشنهادها و تقاضاهای آموزش غیررسمی وجود دارد. به دلیل انگیزه اولیه علاقه‌مندان و کاربرد دانش مد نظر آن‌ها، می‌توان ادغام مستقیم آن دانش را در محیط زندگی عملاً مشاهده کرد. بخش «یادگیری اجتماعی» به مشارکت بیشتر افراد مسن در دیگر فضاهای روابط اجتماعی (محل، گروه‌های علاقه‌مند، پروژه‌ها و...) کمک می‌کند. در این بستر یادگیری (یادگیری سالمندی)، خود سالمندان شرکت‌کننده در آموزش به خودی خود عواملی هستند که دانش مبتنی بر تجربه را نمایندگی و مجسم می‌کنند و بنابراین «متخصص شیوه‌های زندگی سالمندی» هستند. مکان‌های یادگیری عبارت‌اند از: پروژه، گروه، شبکه یا محل زندگی [۱۴].

ب) روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه مرتبط با آموزش سالمندی در ژاپن: سه نوع خاص از فرصت‌های آموزشی برای افراد مسن در ژاپن وجود دارد: ۱. آموزش برای سالخوردگان شامل برنامه‌هایی است که به سوی سالخوردگان و نیازهای آموزشی خاص آن‌ها هدایت می‌شوند. ۲. آموزش درباره سالخوردگان شامل آموزش جوانان درباره پیری و سالخوردگان است. ۳. آموزش توسط سالخوردگان شامل ورود افراد مسن به نقش معلمی است تا دانش و تجربیات خود را با نسل‌های جوان‌تر به اشتراک بگذارند [۳۷]. همچنین دو نوع دانشگاه سالمندان در ژاپن داریم: دانشگاه سالمندان

کاری^۱ است [۱۴]. همچنین دوره‌های مکاتبه‌ای یا آموزش از راه دور وجود دارند. دولت شهر کاسل مرتباً دوره‌ها، آموزش‌ها و سخنرانی‌هایی را برای سالمندان برگزار می‌کند و تک‌سخنرانی‌هایی از سال ۲۰۰۶ برگزار می‌شوند. همچنین اکثر دانشگاه‌های آلمان این امکان را به سالمندان ارائه می‌دهند که یا به‌عنوان دانشجوی مهمان در سخنرانی‌های عادی شرکت کنند یا یک مطالعه ویژه را برای سالمندان در قالب «دانشگاه دوره سنی سوم» ترتیب می‌دهند [۱۴]. تخصص در زمینه پرستاری سالمندی مستلزم اخذ مدرک مربوطه با گذراندن دوره‌های حرفه‌ای و سلامت کامل جسمی و روحی نیروی انسانی است. آموزش به پرستاران سالمندان بیشتر در کالج‌ها در طی دوره‌های سه‌ساله صورت می‌گیرد. رویکردهای اصلی در آموزش سالمندان آموزش سالمندی آلمان عبارت‌اند از: ۱. یادگیری در سنین بالا (کسب شایستگی‌های جدید برای شیوه‌های عمل و افزایش فرصت‌های مشارکت)؛ ۲. یادگیری برای سن‌وسال خود (ساختاردهی به مراحل و بحران‌های زندگی، انتقال به بازنشستگی)؛ ۳. یادگیری نحوه تعامل با افراد مسن (رویکرد بین‌نسلی)؛ ۴. سالمندی بین‌فرهنگی (فرهنگ‌های سالمندی در کشورها، نسل‌ها و محیط‌های فرهنگی مختلف)؛ ۵. مشارکت و آموزش شهروندی (ایجاد دانش و روش‌های انتقال دانش تجربی).

دولت آلمان از یک برنامه آزمایشی به نام «دانش مبتنی بر تجربه برای اقدام» حمایت می‌کند. این برنامه فرایند آموزش پیشرفته‌ای را ترویج می‌دهد که کاربرد دانش تجربی سالمندان را در جامعه امکان‌پذیر می‌کند. در این برنامه، امکان تنظیم نقش‌ها و حوزه‌های جدید برای سالمندان فراهم می‌شود و هم‌زمان از تلاش‌های آنان برای مشارکت فعال تقدیر می‌شود. از طریق این برنامه، اشکال و حوزه‌های جدیدی برای رویارویی‌های بین‌نسلی و چندفرهنگی فراهم می‌شود. به این ترتیب، سالمندان با دانش و روش‌هایی در حوزه‌های عمل

1. Programmes of Action and Working Symposiums

یکی از استفاده‌کنندگان اصلی کوهمینکان‌ها، مراکز یادگیری، موزه‌ها و... هستند. برخی از سالمندان را در کلاس‌های دانشگاه‌های سنتی⁶ و دانشگاه ایر⁷ می‌بینیم. سالمندان ژاپنی جوامع مجازی مبتنی بر اینترنت (جامعه اینترنتی)⁸ با نام «شبکه سالمندان»⁹ را ایجاد کرده‌اند. فعالیت‌های داوطلبانه این افراد نیز رواج دارد [۱۸].

دانشگاه اینامینو گاکوئن دارای دوره‌های معمولی چهارساله و دوره‌های دوساله برای سالمندان است. سه مورد از بزرگ‌ترین برنامه‌های کوهمینکان عبارت‌اند از: کالج‌های سالمندان که دوره‌هایی را درباره سلامت و تفریح ارائه می‌دهند؛ سیستم ارزیابی نقره‌ای^{۱۰} که به شهروندان مسن اجازه می‌دهد دوره‌های کالج را در کالج‌های محلی حضوری دنبال کنند؛ برنامه آموزش مداوم شهروندان سالمند که دوره‌های مختلفی را از طریق کوهمینکان محلی ارائه می‌دهد [۲۸]. برنامه آخر دوره‌هایی را درباره الگوهای سبک زندگی، سلامت روان و جسم، مسائل مهم در جامعه ژاپن، سرگرمی‌ها و هنرهای سنتی، فعالیت اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی ارائه می‌دهد [۲۸].

در کشور ژاپن، آموزش درباره سالمندان و آموزش توسط سالمندان را وزارت آموزش و پرورش در مدارس ابتدایی و متوسطه حمایت مالی می‌کند تا آگاهی از تأثیر پیری جمعیت در جامعه ژاپن افزایش یابد. پدیده‌ای که در آن جمعیت سالمندان با سرعت بیشتری نسبت به جمعیت جوانان رشد می‌کند، به نام «کورئیکا»^{۱۱} شناخته می‌شود [۱۹]. کورئیکا توجه مردم را به اهمیت و ضرورت فراهم کردن فرصت‌های فعال‌تر در جامعه برای بزرگسالان جلب می‌کند. اطمینان از روابط بین‌نسلی به‌عنوان یکی از راه‌های برای دستیابی به این هدف شناخته شده است [۳۷]. تلاش‌های ویژه برای ایجاد یا تجدید روابط بین‌نسلی شامل آموزش کودکان در سنین مدرسه درباره عوامل مؤثر

در بستر آموزش^۱ و دانشگاه سالمندان در بستر بهداشت رفاه^۲. دانشگاه سالمندان در بستر بهداشت و رفاه، اغلب به‌عنوان بخشی از مرکز بهداشت یا مرکز پزشکی در نظر گرفته می‌شود. در دانشگاه‌های سنتی ژاپن، دو نوع آزمون ورودی مخصوص سالمندان وجود دارد: ادغام سنی و تفکیک سنی. در دانشگاه‌های نوع ادغام سنی، دانشجویان سالمند با وضعیتی بسیار مشابه با دانشجویان سنتی پذیرفته می‌شوند (کلاس‌های مشابه، فعالیت‌های فرهنگی مشابه، مدرک فارغ‌التحصیلی مشابه و...). در دانشگاه‌های نوع تفکیک سنی، دانشجویان سالمند با شرایطی متفاوت با دانشجویان سنتی پذیرفته می‌شوند؛ برای مثال، کلاس‌های مخصوص و محدودیت حضور در کلاس‌ها. در کلاس‌های تخصصی سالمندان، فضای این کلاس‌ها با کلاس‌های سنتی تفاوت دارد. به‌دلیل شباهت تجربیات زندگی سالمندان، علایق دانشجویان سالمند و اساتید در جهت واحدی هماهنگ شده است [۱۸]. یادگیری مادام‌العمر در ژاپن شامل یادگیری از طریق مشارکت در ورزش، سرگرمی‌ها، تفریحات و فعالیت‌های فرهنگی و داوطلبانه است [۲۰]. در ژاپن، آموزش سنتی سالمندان در کوهمینکان^۳ ارائه می‌شد. کلاس‌های یادگیری کوچک و محلی برای سالمندان محبوب بودند و هنوز هم فعال‌اند [۱۸].

با رشد تکنولوژی، ارائه فرصت‌های یادگیری مجازی از طریق اینترنت، به‌ویژه برای سالمندان شهرنشین، افزایش یافته است. یکی از روش‌های منحصر به فرد آموزش سالمندان، کالج/دانشگاه سالمندان یا «روجین داگاکو»^۴ است که تا حدودی معادل «دانشگاه عصر سوم»^۵ در کشورهای غربی است. تلاش‌ها برای گسترش دسترسی به آموزش عالی رسمی شامل توسعه سیستم انتخاب ویژه برای متقاضیان بزرگسال، افزایش ارائه دوره‌های شبانه و... بوده است [۲۰].

6. Traditional University Classes
7. University of the Air
8. Internet Based Community
9. Senior net
10. The Silver Audit System
11. Koreika

1. Senior College from Education Stream
2. Senior College from Health and Welfare Stream
3. Kohminkan
4. Roujin Daigaku
5. University of the Third Age

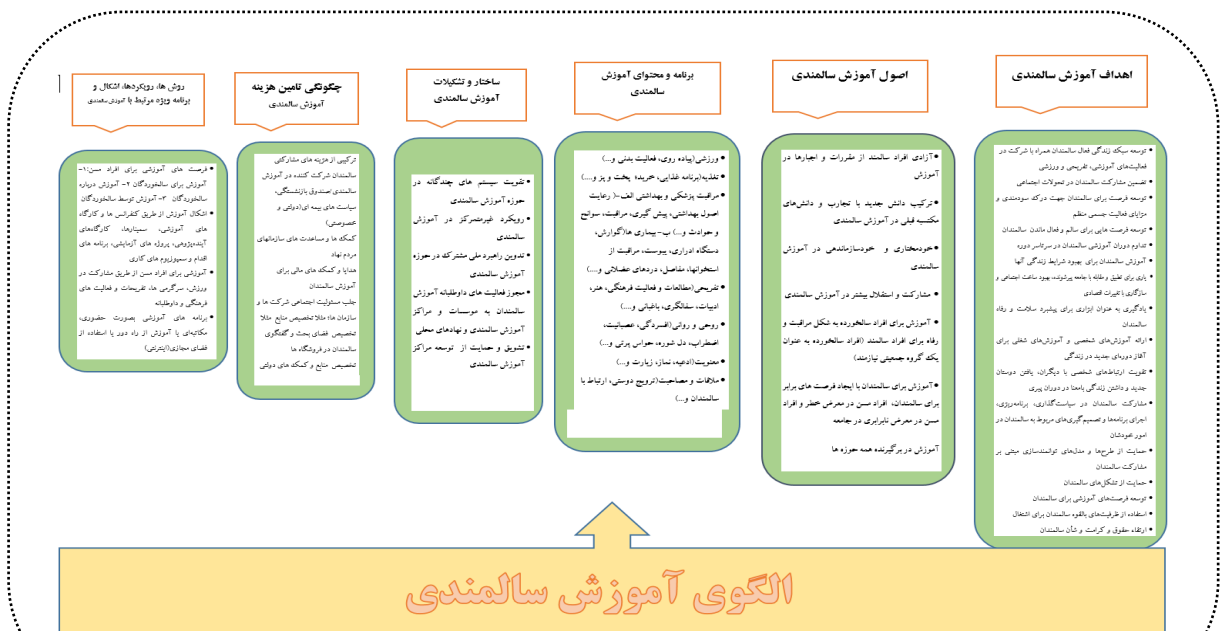
توانمندساز و توسعه مشارکت اجتماعی سالمندان. برای آموزش دوره‌های سالمندی در ایران، معمولاً از سمینارها و کنفرانس‌های داخل‌بخشی، بین‌رشته‌ای و بین‌دانشگاهی، بحث در گروه‌های کوچک (کارگاه‌های آموزشی ژورنال کلاب و گزارش‌موردی)، آموزش سرپایی در مراکز سالمندی و سایر عرصه‌های ارائه خدمات سلامت، تکنیک‌های آموزش از راه دور و شبیه‌سازی، مشارکت در آموزش رده‌های پایین‌تر و خودآموزی استفاده می‌شود [۳۹].

الگوی مطلوب برنامه‌های آموزش سالمندی در ایران براساس تجارب کشورهای منتخب

براساس تجارب حاصل از برنامه‌های آموزش سالمندی در کشورهای منتخب و ابعاد بررسی شده (یعنی اهداف، اصول، برنامه و محتوا، ساختار و تسهیلات، چگونگی تأمین هزینه اجرای آموزش و روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه مرتبط با آموزش سالمندی)، الگوی آموزش سالمندی به شرح زیر تدوین شد:

در گسترش جمعیت سالمند و معرفی ضرورت گسترش سیستم رفاه اجتماعی موجود برای حمایت از این نسل است [۳۸]. دعوت از سالمندان برای بازدید از مدارس و شرکت در رویدادهای خاص (مانند جشنواره‌های فرهنگی) و درخواست از سالمندان برای خدمت به‌عنوان مربی، اشتراک‌گذاری دانش خود درباره شیوه‌های فرهنگی و سایر مهارت‌ها نیز شیوه‌های رایجی هستند که برای ترویج تعامل بین‌نسلی استفاده می‌شوند. علاوه بر این، وزارت آموزش و پرورش فعالانه مدارس را تشویق کرده است تا فرصت‌های بیشتری را برای دانش‌آموزان فراهم آورند تا در فعالیت‌های داوطلبانه شرکت کنند که شامل تماس اجتماعی با سالمندان می‌شود. حتی پیشنهاد شده است که در فعالیت‌های داوطلبانه دانشجویان به‌عنوان بخشی از فرایند پذیرش دانشگاهی بازنگاری شود تا آن‌ها به مشارکت بیشتر در این برنامه‌ها ترغیب شوند [۳۸].

ب) روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه مرتبط با آموزش سالمندی در ایران: راهبردهای توانمندسازی سالمندان در ایران عبارت‌اند از: آموزش و مهارت‌آموزی فرد و مراقبین سالمندان؛ ایجاد و توسعه محیط‌های

نمودار ۱: الگوی آموزش سالمندی

بررسی اعتبار الگوی تدوین‌شده برای آموزش

سالمندی در ایران از منظر صاحب‌نظران

برای بررسی اعتبار الگوی به‌دست‌آمده، پرسش‌نامه‌ای مشتمل بر ابعاد و مؤلفه‌های اصلی طراحی گردید و به منظور اعتباریابی در اختیار صاحب‌نظران و متخصصان موضوع قرار داده شد. باتوجه به اینکه محقق در این مرحله به دنبال اعتباریابی الگوی طراحی‌شده

از طریق بررسی مجدد دیدگاه‌های صاحب‌نظران و متخصصان موضوع بود، از آزمون‌تی تک‌نمونه‌ای برای این منظور استفاده کرد. بنابراین در این مرحله، محقق به بررسی میزان موافقت هریک از افراد صاحب‌نظر و متخصصان موضوع درباره ابعاد و مؤلفه‌های به‌دست‌آمده پرداخت که نتایج آزمون‌تی تک‌نمونه‌ای در جدول پایین گزارش شده است:

جدول ۱: آزمون بررسی دیدگاه صاحب‌نظران درباره اعتبارسنجی ابعاد الگوی اکتشافی

ابعاد مدیریت کیفیت	تعداد صاحب‌نظران	میانگین	انحراف معیار	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
اهداف	۱۲	۴,۸۳	,۳۸۹	۱۶,۳۱	۱۱	,۰۰۰
اصول	۱۲	۴,۸۳	,۳۸۹	۱۶,۳۱	۱۱	,۰۰۰
برنامه و محتوا	۱۲	۴,۵۰	,۵۲۲	۹,۹۵	۱۱	,۰۰۰
ساختار و تشکیلات	۱۲	۴,۵۰	,۵۲۲	۹,۹۵	۱۱	,۰۰۰
تأمین بودجه	۱۱	۴,۴۵	,۶۸۷	۷,۰۱	۱۰	,۰۰۰
روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه	۱۲	۴,۵۰	,۵۲۲	۹,۹۵	۱۱	,۰۰۰

همان‌گونه که یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد، نتایج آزمون‌تی تک‌نمونه‌ای حاکی از معنادار بودن ابعاد الگوی برنامه‌های آموزش سالمندی در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰۱ است. میانگین به‌دست‌آمده در این آزمون در هریک از ابعاد، بزرگ‌تر از نقطه برش در نظر گرفته شده (۳) است. بنابراین می‌توان گفت که ابعاد الگوی برنامه‌های آموزش سالمندی دارای اعتبار کافی و مناسبی هستند. همچنین نتایج آزمون‌تی تک‌نمونه‌ای حاکی از معنادار بودن مؤلفه‌های هریک از ابعاد الگوی برنامه‌های آموزش سالمندی در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰۱ است. میانگین به‌دست‌آمده در این آزمون در هریک از مؤلفه‌ها بزرگ‌تر از نقطه برش در نظر گرفته شده (۳) است. بنابراین می‌توان گفت که مؤلفه‌های الگوی برنامه‌های آموزش سالمندی دارای اعتبار کافی و مناسبی هستند و صاحب‌نظران با الگوی طراحی‌شده موافقاند و اعتبار آن را تأیید می‌کنند.

نتیجه‌گیری

دوران سالمندی یکی از مراحل زندگی است که به

اعتقاد روان‌شناسان، اگر در این دوران برای سالمندان شرایط مناسبی به وجود آید، می‌تواند در انتقال فرهنگ و تربیت کودکان و جوانان مفید باشند. مسلماً در چنین وضعیتی، آنان احساس ارزشمندی می‌کنند و فرصت‌هایی برای برقراری روابط اجتماعی با دیگران خواهند داشت. در غیر این صورت، احساس پوچی و بی‌حوصلگی خواهند کرد [۵]. تعداد روزافزون سالمندان در بیشتر کشورها موجب شده است که محققان، اندیشمندان، مقامات دولتی و برنامه‌ریزان اجتماعی، توجه بیشتری به این مسئله ابراز کنند و به تدوین برنامه‌ها و وضع مقررات اجتماعی مطلوب‌تری برای آنان همت بگمارند. یکی از این اقدامات، تدارک آموزش و توانمندسازی سالمندان است [۱۲]. در این زمینه، بهره‌گیری از تجربه‌ها و برنامه‌های جوامع مختلف برای طراحی برنامه‌های جدید آموزشی بسیار راهگشاست. در کشورهای مختلف جهان، این‌گونه آموزش‌ها با اهداف و اصول متنوعی طراحی شده‌اند که به نیازها و چالش‌های خاص این گروه سنی پاسخ دهند.

پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی نظام آموزش

فرهنگی، ایجاد جامعه‌ای فراگیر. این نظام آموزشی که مبتنی بر قوانین مصوب (مانند قانون آموزش اجتماعی و قانون تسهیل یادگیری مادام‌العمر) است، به دنبال پاسخ‌گویی به چالش‌های ناشی از پیری جمعیت است و سالمندان را به‌عنوان شهروندانی فعال و مستقل در نظر می‌گیرد. برنامه‌هایی چون آموزش بین‌نسلی در مدارس و توسعه فرصت‌های یادگیری محلی نشان‌دهنده تلاش ژاپن برای ایجاد تعادل بین نوآوری آموزشی و حفظ ارزش‌های سنتی است.

در ایران، آموزش سالمندان براساس سند ملی ارتقای سلامت، رفاه و منزلت سالمندان طراحی شده است و به سه محور اصلی توجه دارد: توسعه آموزش تخصصی از طریق ایجاد بورد طب سالمندان، توانمندسازی سالمندان با حمایت از تشکلهای سالمندی، ارائه مراقبت‌های مبتنی بر ارزش‌های اسلامی - ایرانی. این نظام آموزشی با تأکید بر مشارکت سالمندان در تصمیم‌گیری‌ها و ایجاد محیط‌های دوستدار سالمند، به دنبال ارتقای کیفیت زندگی آنان و تحقق سالمندی فعال و سالم است.

در بعد برنامه و محتوای آموزش سالمندی در آلمان، آموزش سالمندان با رویکردی چندبعدی دنبال می‌شود که هدف آن گسترش مراکز آموزشی ویژه سالمندان، توسعه روش‌های یادگیری تجربه‌محور و توانمندسازی داوطلبان برای کار با این گروه سنی است. این برنامه‌ها بر توانایی‌های سالمندان و مشارکت اجتماعی آنان تأکید دارند و شامل فعالیت‌های ورزشی، مهارت‌های زندگی، فناوری دیجیتال و موضوعات تخصصی مانند سلامت و تغذیه هستند. در سطح اجتماعی، این برنامه‌ها به تقویت تعامل بین‌نسلی و بهبود خدمات حمایتی می‌پردازند و از منظر فردی، ترویج یادگیری مادام‌العمر و ارتقای امنیت مالی سالمندان را دنبال می‌کنند.

در بعد ساختار و تشکیلات آموزش سالمندی، آموزش سالمندی در آلمان با رویکرد جامع و چندبعدی طراحی شده است و موضوعات مختلفی را دربرمی‌گیرد، از جمله فعالیت‌های ورزشی، مهارت‌های زندگی روزمره،

سالمندی در ایران براساس مطالعه در برنامه‌های آموزش سالمندی در کشورهای آلمان، آمریکا و ژاپن شکل گرفت و محققان به مطالعه نظام‌مند ادبیات مرتبط با موضوع در کشورهای منتخب پرداختند و نتایج تحقیق را در ابعاد اهداف، اصول، برنامه و محتوا، ساختار و تشکیلات، تأمین بودجه و روش‌ها، رویکردها و اشکال برنامه، تنظیم کردند.

براین اساس، در بعد اهداف و اصول آموزش سالمندی در آلمان، آموزش سالمندان با رویکردی چندبعدی دنبال می‌شود که هدف آن گسترش مراکز آموزشی ویژه سالمندان، توسعه روش‌های یادگیری تجربه‌محور و توانمندسازی داوطلبان برای کار با این گروه سنی است. در این سیستم، از تغییرات سازمانی مرتبط نیز حمایت می‌شود. از منظر اجتماعی، برنامه‌های آموزشی آلمان بر نمایش توانایی‌های سالمندان و تقویت مشارکت آنان در پروژه‌های محلی تأکید دارند. همچنین این برنامه‌ها به بهبود خدمات حمایتی و تعامل بین‌نسلی و بین‌فرهنگی می‌پردازند. از جنبه فردی، اهداف شامل ترویج یادگیری مادام‌العمر، افزایش خلاقیت و خودسازمان‌دهی و ارتقای امنیت مالی سالمندان است.

در ایالات متحده، آموزش سالمندان بر سه محور اصلی سلامت، مشارکت اجتماعی و یادگیری مادام‌العمر استوار است. این برنامه‌ها شامل کاهش رفتارهای پرخطر سلامت، ترویج فعالیت بدنی منظم و توسعه برنامه‌های ایالتی برای ارتقای کیفیت زندگی سالمندان است. برنامه‌هایی مانند «خبرنگاران سالمند» با هدف تقویت صدای سالمندان در رسانه‌ها و ایجاد گفت‌وگوی بین نسلی و «مؤسسات یادگیری مادام‌العمر» (LLIs) برای دسترسی به آموزش عالی و ایجاد جوامع یادگیری مشارکتی، از ویژگی‌های بارز این نظام آموزشی هستند.

در ژاپن، آموزش سالمندی به‌عنوان بخشی از سیاست یادگیری مادام‌العمر طراحی شده و بر چهار رکن اصلی استوار است: حفظ سلامت و استقلال سالمندان، تقویت مشارکت اجتماعی و معنابخشی به زندگی پس از بازنشستگی، حفظ و انتقال میراث

فعالیت می‌کند. این سیستم انعطاف‌پذیری لازم برای پاسخ‌گویی به نیازهای متنوع سالمندان را فراهم می‌آورد. در ایالات متحده، ساختار آموزش سالمندی نیز غیرمتمرکز و جامعه‌محور است که در آن نهادهای محلی و سازمان‌های غیرانتفاعی نقش اصلی را ایفا می‌کنند. این سیستم به سالمندان این امکان را می‌دهد که از خدمات آموزشی نزدیک به محل زندگی خود بهره‌مند شوند. در ژاپن، ساختار آموزشی تحت هدایت وزارتخانه‌های مختلف سازمان‌دهی شده است و به مشارکت نهادهای محلی و مراکز آموزشی وابسته است. این رویکرد یکپارچه امکان دسترسی گسترده به فرصت‌های آموزشی را برای سالمندان فراهم می‌کند.

در ایران، ساختار آموزش سالمندی تحت نظارت سازمان بهزیستی و وزارت بهداشت سازمان‌دهی شده است و شورای ملی سالمندان به‌عنوان نهاد سیاست‌گذار عمل می‌کند. این ساختار به انسجام بیشتری نیاز دارد، اما گام‌های مؤثری برای توانمندسازی و بهبود کیفیت زندگی سالمندان ایرانی برداشته است.

در بعد ارائه‌دهندگان و نهادهای مرتبط با آموزش سالمندی، سیستم آموزش سالمندان در آلمان مبتنی بر مشارکت نهادهای دولتی و غیردولتی است. مراکز آموزش بزرگسالان، کالج‌های اجتماعی و سازمان‌های رفاهی به‌عنوان نهادهای عمومی فعالیت می‌کنند؛ درحالی‌که کلیساها، اتحادیه‌های کارگری و مؤسسات خصوصی نقش نهادهای مدنی را ایفا می‌کنند. این ساختار چندلایه را شبکه‌ای از انجمن‌های تخصصی در سطوح محلی تا ملی هماهنگ می‌کنند. ازجمله سازمان‌های کلیدی می‌توان به اتحادیه سازمان‌های سالمندان آلمان (BAGSO) و مؤسسات تحقیقاتی اشاره کرد که برنامه‌های آموزشی متنوعی را به‌صورت نیمه‌وقت یا فشرده به گروه‌های مختلف سالمندان ارائه می‌دهند.

در ایالات متحده، آموزش سالمندان عمدتاً ازسوی مراکز تخصصی سالمندان (با بیش از ۱۱۴۰۰ مرکز) و مؤسسات یادگیری مادام‌العمر ارائه می‌شود. سازمان‌های

فناوری دیجیتال و موضوعات تخصصی مانند سلامت و تغذیه.

در آمریکا، برنامه جامع "in USA +65" شامل طیف گسترده‌ای از خدمات (مانند مدیریت موردی، خدمات ملاقات دوستانه و مراقبت‌های بهداشتی و غیربهداشتی در منزل) است. محتوای آموزشی آمریکا به دو دسته کلی تقسیم می‌شود: برنامه‌های عمومی، برنامه‌های تخصصی طراحی شده برای سالمندان.

در ژاپن، برنامه‌های آموزشی شامل مرور زندگی، ایجاد ارتباطات اجتماعی و یادگیری علوم انسانی است که به حفظ سلامت شناختی و تقویت روابط اجتماعی کمک می‌کند. در ایران، آموزش سالمندان بر محورهای بهداشتی، حرفه‌ای و اجتماعی تمرکز دارد. محتوای آموزشی شامل موضوعات تخصصی مانند مراقبت از بیماران دچار سکته مغزی و مسائل روان‌شناختی سالمندی است. این برنامه‌ها به دنبال ارتقای کیفیت زندگی سالمندان و توانمندسازی مراقبین آنان هستند.

در بعد چگونگی تأمین هزینه اجرای آموزش سالمندی، تأمین هزینه‌های آموزش سالمندان در آلمان بر مبنای یک سیستم ترکیبی از بودجه‌های فدرال و ایالتی و مشارکت مالی شرکت‌کنندگان است. در آمریکا، تأمین هزینه‌ها از طریق ترکیبی از منابع دولتی و خصوصی انجام می‌شود. در ژاپن، هزینه‌های آموزش عمدتاً بر عهده دولت است و از طریق بودجه‌های وزارتخانه‌های مرتبط تأمین می‌شود. در نهایت، ارائه‌دهندگان آموزش سالمندی در کشورهای مختلف شامل نهادهای دولتی، دانشگاه‌ها و سازمان‌های غیردولتی هستند که با هدف ارتقای کیفیت زندگی سالمندان و فراهم کردن فرصت‌های آموزشی مناسب فعالیت می‌کنند. این ساختارها و رویکردهای مختلف به سالمندان کمک می‌کنند تا با حفظ استقلال و سلامت خود، به زندگی فعال و معنادار ادامه دهند.

در بعد ساختار و تشکیلات آموزش سالمندی در آلمان، ساختار آموزشی بر پایه یک سیستم غیرمتمرکز و چندسطحی است که با مشارکت دولت فدرال و ایالت‌ها

مدنی، به صورت هماهنگ عمل می‌کنند. سیستم آمریکایی با ویژگی‌های منحصربه‌فرد خود، از جمله تنوع ارائه‌دهندگان و تأکید بر نوآوری، نمونه بارز یک نظام آموزش غیرمتمرکز است. این مدل که بر پایه مشارکت گسترده بخش خصوصی و سازمان‌های غیرانتفاعی شکل گرفته است، انعطاف‌پذیری زیادی در پاسخ‌گویی به نیازهای متنوع سالمندان دارد. برنامه‌هایی مانند حضور رایگان در دانشگاه‌ها نشان‌دهنده نگاه پیشروانه به آموزش به عنوان حق اساسی شهروندی است.

ژاپن با ترکیب هوشمندانه روش‌های سنتی و مدرن، الگویی منسجم ارائه داده است. استفاده خلاقانه از فناوری‌های ارتباطی در کنار حفظ ساختارهای محلی مانند کوهمینکان‌ها، نشان‌دهنده درک عمیق از نیازهای سالمندان در جامعه‌ای با سرعت زیاد تغییرات فناورانه است. توسعه دوره‌های دانشگاهی ویژه سالمندان نیز بیانگر نگاه راهبردی به سرمایه‌انسانی این قشر است.

درباره ایران، ساختار آموزش سالمندان نسبت به کشورهای پیشرفته کمتر توسعه یافته است، اما حرکت‌های اخیر (مانند تأسیس دانشگاه سالمندان) نشان‌دهنده ایجاد نگرش مثبت به این موضوع است. چالش اصلی در ایران، یکپارچه‌سازی تلاش‌های پراکنده و ایجاد هماهنگی بین نهادهای مختلف است. با این حال، توجه به بعد مهارت‌های زندگی در برنامه‌های آموزشی نشان‌دهنده درک درست از نیازهای واقعی سالمندان ایرانی است.

به طور کلی، مقایسه این نظام‌ها نشان می‌دهد که موفقیت در آموزش سالمندان نیازمند ترکیبی از عوامل است: ساختارهای نهادی منسجم، مشارکت گسترده ذی‌نفعان، انعطاف‌پذیری روش‌ها و مهم‌تر از همه، نگاه مثبت به سالمندان به عنوان سرمایه‌های ارزشمند اجتماعی. هر کشور با توجه به بافت فرهنگی و اجتماعی خود، الگوی مناسبی را توسعه داده است که می‌تواند برای دیگران الهام‌بخش باشد.

در بعد روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه مرتبط با آموزش سالمندی، در آلمان، آموزش سالمندان

بین‌ادیانی و برنامه‌های نوآورانه‌ای مانند «خبرنگاران سالمند» نیز در این زمینه فعال‌اند. ویژگی بارز این سیستم، ترکیب حمایت‌های دولتی با مشارکت بخش خصوصی و ارائه دوره‌های مقرون‌به‌صرفه برای سالمندان پنجاه سال به بالاست. برنامه‌هایی مانند بنیاد دونووان امکان حضور رایگان سالمندان در کلاس‌های دانشگاهی را فراهم می‌کنند. مدل ژاپنی آموزش سالمندان بر سه پایه اصلی استوار است: مراکز آموزش اجتماعی (کوهمینکان)؛ برنامه‌های نوآورانه‌ای مانند شبکه یادگیری مریان (ELNET)؛ دانشگاه ایر (UAJ). کوهمینکان‌ها که از دهه ۱۹۷۰ فعالیت می‌کنند، هسته اصلی آموزش محلی هستند.

دانشگاه ایر با بهره‌گیری از فناوری‌های پخش رسانه‌ای، امکان یادگیری خودراهبر را برای سالمندان شاغل و زنان مسن فراهم کرده است. در سال‌های اخیر، دوره‌های کارشناسی‌ارشد ویژه سالمندان نیز در دانشگاه‌ها توسعه یافته‌اند. در ایران، آموزش سالمندان از سوی سه بخش اصلی ارائه می‌شود: ۱. بخش دولتی، شامل سازمان بهزیستی و وزارت بهداشت با برنامه‌هایی مانند «شیوه زندگی سالم»؛ ۲. بخش دانشگاهی با راه‌اندازی دانشگاه سالمندان (U3A) از سال ۱۴۰۱؛ ۳. بخش غیردولتی شامل سازمان‌های مردم‌نهاد و خیریه‌ها. این برنامه‌ها با همکاری شهرداری‌ها، وزارتخانه‌های مرتبط و صندوق‌های بان‌نشستگی اجرا می‌شوند و بر آموزش مهارت‌های زندگی، سلامت روان و فعالیت‌های فیزیکی تمرکز دارند. این ساختار به انسجام بیشتری نیاز دارد، اما گام‌های مؤثری برای توانمندسازی سالمندان برداشته است. الگوهای ارائه آموزش به سالمندان در کشورهای بررسی شده نشان‌دهنده رویکردهای متفاوت اما تکامل یافته در پاسخ‌گویی به نیازهای این قشر است.

در آلمان، شاهد یک سیستم کاملاً نهادینه شده و چندلایه هستیم که از پایین‌ترین سطوح محلی تا بالاترین سطح ملی گسترش یافته است. این ساختار منعکس‌کننده فرهنگ مشارکتی قوی در جامعه آلمان است که در آن، هم نهادهای دولتی و هم سازمان‌های

و با ترکیب روش‌های حضوری و مجازی، مهارت‌های زندگی مستقل و مشارکت اجتماعی را تقویت می‌کنند. این رویکرد چندبعدی با تکنیک‌های مشارکتی، به دنبال ارتقای کیفیت زندگی سالمندان در تمامی ابعاد است. آموزش سالمندی در کشورهای مختلف از روش‌ها و رویکردهای متنوعی بهره می‌برد. آلمان با سیستم جامع خود، شامل دانشگاه‌های دوره سوم و برنامه‌های مشارکتی، ژاپن با تلفیق روش‌های سنتی و مدرن در مراکز کوهپنکان و دانشگاه‌های سالمندان، ایران با تمرکز بر توانمندسازی و آموزش ترکیبی، هرکدام الگوی خاص خود را توسعه داده‌اند. در این کشورها، بر یادگیری مادام‌العمر، استفاده از تجربیات سالمندان و ترکیب آموزش رسمی و غیررسمی تأکید می‌شود که نشان‌دهنده اهمیت روزافزون آموزش سالمندان در جوامع مختلف است.

براساس نتایج تحقیق، ابعاد الگوی نظام آموزش سالمندی در ایران شامل اهداف، اصول، برنامه و محتوا، ساختار و تشکیلات، تأمین بودجه و روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه است. در این الگو، هدف آموزش سالمندی توسعه سبک زندگی فعال برای سالمندان است که شامل شرکت در فعالیت‌های آموزشی، تفریحی و ورزشی است. این الگو بر مشارکت سالمندان در تحولات اجتماعی تأکید دارد و به آن‌ها فرصت می‌دهد تا از مزایای فعالیت جسمی منظم بهره‌مند شوند. همچنین آموزش مداوم در طول زندگی به سالمندان کمک می‌کند تا وضعیت زندگی خود را بهبود بخشند و با چالش‌های جامعه پیرشونده سازگار شوند. یادگیری به‌عنوان ابزاری برای ارتقای سلامت و رفاه سالمندان در نظر گرفته می‌شود و به آن‌ها آموزش‌های شخصی و شغلی ارائه می‌گردد تا بتوانند دوره‌های جدیدی را در زندگی خود آغاز کنند. این الگو همچنین به تقویت ارتباطات اجتماعی و یافتن دوستان جدید در دوران پیری کمک می‌کند و سالمندان را در فرایند سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌های مربوط به خودشان مشارکت می‌دهد. حمایت از طرح‌های توانمندسازی و

با روش‌های متنوعی مانند برگزاری کنفرانس‌ها، کارگاه‌های آموزشی، سمینارها، برنامه‌های آینده‌پژوهی و دوره‌های مکاتبه‌ای ارائه می‌شود. دانشگاه‌ها با ایجاد «دانشگاه دوره سنی سوم» یا پذیرش دانشجویان مهمان سالمند، یادگیری مداوم را تسهیل می‌کنند. پنج رویکرد اصلی عبارت‌اند از: یادگیری در سنین بالا، یادگیری برای سالمندی، تعامل بین‌نسلی، سالمندی بین‌فرهنگی، مشارکت شهروندی. برنامه‌هایی مانند «دانش مبتنی بر تجربه برای اقدام» از مشارکت سالمندان به‌عنوان مربی و انتقال تجربیاتشان حمایت می‌کنند. سیستم آموزشی آلمان ترکیبی از یادگیری رسمی و غیررسمی را در محیط‌های اجتماعی مانند محله‌ها و گروه‌های علاقه‌مند اجرا می‌کند. حدود ۴۵ درصد از آلمانی‌ها داوطلبانه در مراکز سالمندی فعالیت می‌کنند که نشان‌دهنده فرهنگ قوی مشارکت بین‌نسلی است.

ژاپن با سه رویکرد اصلی آموزش برای سالمندان، آموزش درباره سالمندان و آموزش توسط سالمندان، برنامه‌های خود را اجرا می‌کند. این برنامه‌ها از طریق دانشگاه‌های سالمندان (آموزشی و بهداشتی - رفاهی) و مراکز کوهپنکان (یادگیری محلی) ارائه می‌شوند و شامل کلاس‌های حضوری، دوره‌های مجازی و جوامع اینترنتی سالمندان هستند. روش‌های آموزشی بر فعالیت‌های فرهنگی، ورزشی و داوطلبانه تأکید دارند. برنامه‌های ویژه‌ای مانند «سیستم ارزیابی نقره‌ای» امکان حضور سالمندان در دوره‌های دانشگاهی را فراهم می‌کنند. وزارت آموزش ژاپن با حمایت از برنامه‌های بین‌نسلی در مدارس، به مقابله با چالش پیری جمعیت (کورئیکا) می‌پردازد.

در ایران، آموزش سالمندان بر توانمندسازی فردی، توسعه محیط‌های حمایتی و تقویت مشارکت اجتماعی متمرکز است. روش‌های آموزشی شامل برگزاری سمینارها، کارگاه‌های عملی، گروه‌های بحث، آموزش‌های سرپایی و استفاده از فناوری‌های نوین مانند آموزش از راه دور و شبیه‌سازی است. برنامه‌های ویژه بر آموزش هم‌زمان سالمندان و مراقبین آن‌ها تأکید دارند

شامل تقویت سیستم‌های چندگانه و متنوع در این حوزه است که به رویکرد غیرمتمرکز در آموزش سالمندان توجه دارد. تدوین یک راهبرد ملی مشترک برای آموزش سالمندی نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است تا بتوان اهداف و برنامه‌ها را هماهنگ کرد. همچنین اعطای مجوز به مؤسسات و نهادهای محلی برای فعالیت‌های داوطلبانه آموزشی به سالمندان، به گسترش این برنامه‌ها کمک می‌کند. در نهایت، حمایت از توسعه مراکز آموزش سالمندی نیز در بهبود زیرساخت‌های آموزشی و افزایش دسترسی سالمندان به منابع آموزشی مؤثر است. در این الگو، تأمین هزینه اجرای آموزش سالمندی از چندین منبع مختلف صورت می‌گیرد: اولاً هزینه‌های مشارکتی سالمندان که شامل پرداخت‌های آن‌ها و همچنین منابع صندوق‌های بازنشستگی و سیاست‌های بیمه‌ای (دولتی و خصوصی) است، نقش مهمی دارد. ثانیاً کمک‌ها و مساعدت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد نیز می‌تواند به تأمین این هزینه‌ها کمک کند. علاوه بر این، هدایا و کمک‌های مالی برای آموزش سالمندان از دیگر منابع مالی محسوب می‌شود. جلب مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و سازمان‌ها (مانند تخصیص منابع و فضای مناسب برای بحث و گفت‌وگوی سالمندان در فروشگاه‌ها) نیز به این موضوع کمک می‌کند. در نهایت، تخصیص منابع و کمک‌های دولتی به‌عنوان منبعی اساسی برای تأمین هزینه‌های آموزشی سالمندان در نظر گرفته می‌شود. در این الگو، روش‌ها، رویکردها، اشکال و برنامه ویژه مرتبط با آموزش سالمندی شامل چندین فرصت آموزشی برای سالمندان است. این فرصت‌ها شامل آموزش برای سالخورده‌گان، آموزش درباره سالخورده‌گان و آموزش توسط خود سالمندان است. اشکال مختلف آموزش نیز شامل برگزاری کنفرانس‌ها، کارگاه‌های آموزشی، سمینارها، کارگاه‌های آینده‌پژوهی و پروژه‌های آزمایشی است که به ارائه اطلاعات و مهارت‌های جدید کمک می‌کند. همچنین سالمندان می‌توانند از طریق مشارکت در ورزش، سرگرمی‌ها، تفریحات و فعالیت‌های فرهنگی و داوطلبانه، آموزش ببینند.

تشکل‌های سالمندان و همچنین توسعه فرصت‌های آموزشی برای آن‌ها از دیگر اهداف این الگوست که در نهایت به ارتقای حقوق و کرامت سالمندان منجر می‌شود. در این الگو، اصول آموزش سالمندی شامل آزادی و خودمختاری سالمندان در فرایند یادگیری است، به طوری که هیچ‌گونه محدودیتی در این زمینه وجود ندارد. این آموزش باید ترکیبی از دانش جدید با تجربیات قبلی باشد تا یادگیری بهینه‌تری فراهم شود. همچنین تأکید بر ایجاد فرصت‌های برابر برای تمامی سالمندان، به ویژه افراد در معرض خطر و درگیر نابرابری اجتماعی، از دیگر اصول مهم به شمار می‌رود. آموزش باید شامل همه حوزه‌ها باشد و به سالمندان اجازه دهد تا به صورت خودسازمانده و مستقل، در فرایند یادگیری مشارکت کنند. هدف نهایی این اصول، ارتقای کیفیت زندگی و توانمندی سالمندان در تعامل با جامعه است. در این الگو، برنامه و محتوای آموزش سالمندی شامل چندین حوزه مهم است: در بخش ورزشی، فعالیت‌هایی مانند پیاده‌روی و ورزش‌های بدنی برای حفظ سلامت جسمانی سالمندان در نظر گرفته شده است. در حوزه تغذیه، آموزش‌هایی در زمینه برنامه‌های غذایی، خرید و پخت‌وپز ارائه می‌شود. مراقبت پزشکی و بهداشتی نیز شامل رعایت اصول بهداشتی، پیشگیری از بیماری‌ها و مراقبت در برابر سوانح است و به مسائل خاصی مانند مشکلات گوارشی و دردهای عضلانی پرداخته می‌شود. فعالیت‌های تفریحی شامل مطالعات فرهنگی، هنر، ادبیات، سفالگری و باغبانی است که به غنی‌سازی اوقات فراغت سالمندان کمک می‌کند. همچنین توجه به سلامت روحی و روانی سالمندان با ارائه آموزش‌هایی درباره مدیریت افسردگی، اضطراب و دیگر مشکلات روانی، از اهمیت زیادی برخوردار است. در نهایت، برنامه‌های معنوی (شامل ادعیه، نماز و زیارت) و همچنین ترویج ملاقات و مصاحبت برای تقویت ارتباطات اجتماعی سالمندان در نظر گرفته شده است. در این الگو، ساختار و تشکیلات آموزش سالمندی

- Symptoms in Elderlies Women. Ph. D. Dissertation. Islamic Azad University of Shahroud, Faculty of Humanities; 2018.
8. Sayyadi Sarini, M. The Effectiveness of Positive Thinking Skills Training on Psychological Well-Being and Loneliness in Elderlies Women in Kermanshah. Master Thesis, Razi University, Faculty of Humanities; 2016.
9. Findsen, B. The engagement of universities in older adult education in Aotraroa New Zealand. *Australian Journal of Adult Learning*. 2017; 57(3): 366-383.
10. Selm Abadi, M. Rajabi M. J. Safa Ara M. Kokabi R. The effectiveness of life review education on life satisfaction and cohesion of middle-aged and elderlies women residing in Qazvin nursing home. *Elderlies Magazine*. 2018; 13(2): 198-209.
- 11.11. Kozerska, A. Older people's education: The case of Poland. *Journal of Educational Sciences*. 2017; 18(2): 106-118.
۱۲. گنجی سوسن، پیمان نوشین، میسمی بناب سهیلا، اسماعیلی حبیب‌الله. بررسی تأثیر آموزش خودمراقبتی بر کیفیت زندگی و سواد سلامت بیماران مبتلا به پرفشاری خون. *مجله دانشکده پزشکی، ۱۳۹۶؛ ۶۰(۶): ۷۹۲-۸۰۳*
۱۳. آزادبخت مجتبی، طاهری تنجانی پریسا، گرمارودی غلامرضا، صحاف رباب، شجاعی داوود. بررسی روایی و پایایی پرسش‌نامه خودکارآمدی رفتارهای بهداشتی در سالمندان ایرانی. *دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، ۱۳۹۴؛ ۲۲(۲): ۴۹۰-۴۹۸*
14. Greer, j. Education of the elderly in Germany. *Education of the elderly in Germany*; 2016. <https://silo.tips/download/education-of-the-elderly-in-germany>.
15. Von Doetinchem de Rande S. Lifelong Learning in the U.S: An Institutional Overview; 2021. <https://researchgate.net/publication/356109095-Lifelong-Learning-in-the-US-An-Institutional-Overview>
۱۶. کمالی، جواد. رویکردهای مواجهه با پدیده بازنشستگی و سالمندی؛ از سیاست‌های دولتی تا ظرفیت‌های محلی. *نشریه راهبردهای بازنشستگی، ۱۴۰۰؛ ۳(۳): ۴۱-۴۸*
17. Young K., Rosenberg E. Lifelong learning in برنامه‌های آموزشی می‌توانند به صورت حضوری، مکاتبه‌ای یا از طریق آموزش از راه دور و فضای مجازی (اینترنتی) ارائه شوند تا دسترسی به آن‌ها برای سالمندان تسهیل گردد. در مجموع، این الگو با الهام از تجارب موفق جهانی و با در نظر گرفتن شرایط بومی طراحی شده است تا ضمن استفاده از ظرفیت‌های دولتی و غیردولتی، به نیازهای واقعی سالمندان ایرانی پاسخ گوید. البته این امر مستلزم هماهنگی بین‌بخشی، تأمین منابع پایدار و نگاه راهبردی به سالمندان به‌عنوان سرمایه‌های اجتماعی است.
- ### منابع
۱. مهدی فرانی، مرضیه. *تأثیر برنامه آموزش خودمدیریتی بر خودکارآمدی و کیفیت زندگی سالمندان تحت همودیالیز کارشناسی ارشد*. دانشگاه شاهد، دانشکده پرستاری و مامایی، ۱۳۹۸.
۲. محمودزاده حسن، آقایی توکل، حاتمی داوود. بررسی و تحلیل وضعیت سالمندی جمعیت ایران. *تحقیقات جغرافیایی، ۱۴۰۰؛ ۳۷(۱): ۱۱۱-۱۲۵*. <https://sid.ir/paper/1062205/fa>
3. Department of Economic and Social Affairs. *World Population Ageing*. Population Division and New York: United Nations; 2017.
۴. شاهرودی حسین، فتحی سروش، شیری طهمورث. ارزیابی تطبیقی برنامه‌های رفاهی سالمندان با کشورهای منتخب. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۴۰۱؛ ۱۴(۴): ۶۱-۷۳*. <https://sid.ir/paper/1065034/fa>
۵. محقق‌کمال حسین، سجادی حمیرا، زارع حسین، بیگلریان اکبر. بررسی نیازهای سلامتی سالمندان مستمری‌بگیر سازمان تأمین اجتماعی و بازنشستگی کشوری (مقاله پژوهشی). *مجله سالمندی ایران، ۱۳۸۷؛ ۳(۱): ۸-۱۵*
۶. زارع، حنان. *مطالعه تطبیقی در خصوص حمایت از سالمندی در بستر خانواده و ارائه پیشنهادها سیاستی*. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات فرهنگ و آموزش، ۱۴۰۲؛ (۱۹۳۵۶).
7. Hasanzadeh Khosh, R. The Effectiveness of Helplessness Training on Depression

28. Nojima M. Japan's approach to continuing education for senior citizens. *Educational Gerontology*. 1994; 20(5): 463-471.
۲۹. مضطرزاده، امیر. ز دانش دل پیر برنا بود: نگاهی به آموزش و یادگیری در دوره سالمندی. سایت انسان‌شناسی و معرفت، ۱۳۹۳.
<https://anthropologyandculture.com>
۳۰. زارعی مریم، قاسمی حمید، نیک‌بخش رضا. مطالعه تطبیقی فعالیت‌های ورزشی تفریحی سالمندان کشورهای آلمان و ایران براساس مدل بردی. *مجله علوم پزشکی رازی*، ۱۴۰۱؛ ۲۹(۸): ۱۸۷-۱۹۸.
31. Manheimer R. J., Moskow-McKenzie D. Transforming older adult education: an emerging paradigm from a nationwide study. *Educational Gerontology*. 1995; 21(6): 613-632.
۳۲. شهربافچی‌زاده نسرین، اکبری فائزه، خلیلی خوزانی پریناز، سادات‌نیا رئیس‌زواره غسل. مطالعه تطبیقی خدمات مراقبت از سالمندان در ایران، ایالات متحده آمریکا و سوئد. *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان*، ۱۳۹۹؛ ۲۵(۵): ۱۲۳-۱۴۰.
33. Fuwa, K. Lifelong education in Japan, a highly school-centered society: educational opportunities and practical educational activities for adults. *International Journal of Lifelong Education*. 2001; 20: 127-136.
۳۴. نگاهی به سیستم آموزش و پژوهش آلمان. پایگاه تخصصی تحلیلی جامعه و فرهنگ ملل.
<https://farhangemelal.icro.ir/news/>
35. Iwanaga, M. Elderly students learning through the University of the Air system in Japan; 1994.
۳۶. خیرگزاری ایسنا، ۱۴۰۲.
37. Yamazaki, T. Intergenerational interaction outside the family. *Educational Gerontology*. 1994; 20(5): 453-462.
38. Nakamura K. Education for understanding aged people and the aged society in Japan. *Educational Gerontology*. 1994; 20(5): 521-531.
۳۹. ولی‌زاده لیلا، زمان‌زاده وحید، خرمی استخری رؤیا، پورملا میرزا افسانه. بررسی تطبیقی برنامه آموزشی دوره کارشناسی‌ارشد پرستاری سالمندی ایران و دانشگاه پنسیلوانیای آمریکا. *نشریه پژوهش پرستاری*، ۱۴۰۱؛ ۱۷(۳): ۴۷-۵۵.
- the United States and Japan. The LLI [Lifelong Learning Institute]. Review. 2006; 1(1): 69-85. Published by Osher Lifelong Learning Institute, University of Southern Maine (ISSN: 1932-7625). Available at: <http://usm.maine.edu/olli/national/lli-review.jsp>
18. Hori S., Cusack S. Third Age Education in Canada and Japan: Attitudes Toward Aging and Participation in Learning. *Educational Gerontology*. 2001; 32(6): 463-481.
19. Makino, N. Preretirement education and life planning programs in Japan. *Educational Gerontology*. 1994; 20(5): 503-510.
20. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. Lifelong learning and social education; 2005a. from <http://mext.go.jp/english/org/eshisaku/eshougai.htm>.
۲۱. سند ملی سالمندان کشور. شورای ملی سالمندان. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، سازمان برنامه‌وبودجه کشور و سازمان بهزیستی کشور. ۱۳۹۹.
۲۲. دادخواه، اصغر. سیستم خدمات ویژه سالمندی در کشورهای آمریکا و ژاپن و ارائه شاخص‌هایی جهت تدوین برنامه راهبردی خدمات سالمندی در ایران. *سالمند (مجله سالمندی ایران)*، ۱۳۸۶؛ ۲(۳): ۱۷۶-۱۷۶.
۲۳. شعاعی فاطمه، نجاتی وحید. خدمات مراقبتی سالمندی در ایالات متحده آمریکا با نگاهی اجمالی به ایران. *سالمند (مجله سالمندی ایران)*، ۱۳۸۷؛ ۳(۷): ۶۸-۷۷.
24. Hori, S. *Kyouikuronengaku no Koso (Issues and Problems on Educational Gerontology)*. Gakubunsha Publishing Company; 1999a.
25. Merriam, S. B. Reminiscence and the Life Review. In Sherron R. H., Lumsden D.B. (eds.). *Introduction to Educational Gerontology (3rd ed.)*. Hemisphere; 1990: 41-58.
26. Hori, S. (ed.). *Kyoikuronengaku no Tenkai (Recent Development of Educational Gerontology)*. Gakubunsha Publishing Company; 2006b.
۲۷. سام آرام عزت‌الله، امین‌آقایی مهرناز. سیاست‌های اجتماعی برای سالمندان در ژاپن و سوئد و الگوی مناسب برای سالمندان ایران. *سالمند (مجله سالمندی ایران)*، ۱۳۸۵؛ ۱(۲): ۸۸-۱۰۰.